

Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia

Információs műveletek az orosz–ukrán konfliktus során

Készítette: Reszel Kata Veronika főhadnagy
Intézmény: Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Kar: Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Szakirány: Katonai Nemzetbiztonsági Szak
Konzulens neve, beosztása: Üveges András József százados, NKE NBI Tudományos-
segédmunkatárs
Neptun kód: EFFN58

2022.

Tartalom

1. Bevezetés.....	2
2. Oroszország geopolitikai adottságai.....	3
3. Oroszország külpolitikai céljai.....	8
4. A hibrid műveletek egyértelműsítése	11
5. Az információs műveletek egyértelműsítése.....	17
6. Az orosz-ukrán konfliktus egyediségéhez kapcsolódó hipotézis	22
7. Információs műveletek egyedisége az orosz-ukrán konfliktusban.....	23
a) A Zaporizzsjai Atomerőmű körzetében folyó harcok	26
b) A bucsai mészárlás	29
c) A hosztomeli repülőter elleni támadás	32
d) Mariupoli és az azovszti védelmi harc	35
e) A Kercsi hídnál történt robbanás körülményei.....	40
f) Orosz gázvezetékek ellen végrehajtott ukrán támadási kísérletek	44
g) A Kijevet ért 2022. októberi orosz rakétatámadások	46
h) Az Északi Áramlat földgázvezetékeken történt robbanások körülményei	49
8. Következtetések.....	53

1. Bevezetés

A Szovjetunió 1991 decemberében történt felbomlását követően Oroszország elvesztette globális nagyhatalmi pozícióját. Az újonnan létrejött regionális hatalmat, az Oroszországi Föderációt az 1990-es években súlyos politikai, gazdasági és társadalmi válság sújtotta, mégsem hagyott fel nagyhatalmi törekvéseivel. A hanyatlás folyamatát a 2000-es évek második felének kedvező politikai és gazdasági folyamatai, többek között a kőolaj és földgáz világpiaci árának emelkedése állították meg¹². A gazdasági élénküléssel párhuzamosan újjáéledt az orosz birodalmi gondolkodás, és felerősödtek az orosz vezetésben és néplélekben évszázadok óta mélyen gyökerező félelmek³. Egyebek mellett ezek és a NATO keleti bővítésének megakadályozására való törekvés vezettek a 2022. február 24-én kezdődött orosz-ukrán konfliktushoz. A dolgozatomban bemutatom, a konfliktus során a résztvevő felek hogyan alkalmazzák és alkalmazták eddig az információs és dezinformációs műveleteket a nemzetközi közvélemény befolyásolása és külpolitikai és geopolitikai céljaik elérése érdekében. Emellett kitérek arra is, a konfliktus kezdete óta végrehajtott információs és dezinformációs műveletek során a közösségi média milyen meghatározó szerepet kapott ebben. Az általam bemutatott tendencia várhatóan intenzívebbé válik vagy stagnáló tendenciát mutat a konfliktus végéig.

¹ A Brent típusú kőolaj hordónkénti ára 2005-től 2012-ig 54,2 dollárról 111,67 dollárra emelkedett.

² BP Statistical Review of World Energy, 2022. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>, 24. o. letöltés ideje: 2022.10.27.

³ Földrajzi elhelyezkedés (nincsenek természetes, jól védhető határai, bezártság, veszélyeztetettség érzése = expanzióra, pufferező zóna kialakítására törekvés), Nyugattól való elmaradottság, az európai, fejlettebb kultúráktól való félelem és azokkal való összehasonlítással szembeni félelem.

2. Oroszország geopolitikai adottságai

Az Oroszországi Föderáció kiterjedését tekintve a világ legnagyobb országa, így földrajzi méreteinél fogva is fontos szereplője a világpolitikának. Területe 17,1 millió négyzetkilométer⁴, a „CIA The World Factbook” adatai szerint lakossága 2022-ben 142 021 981 főt számlált⁵, ezzel a világ kilencedik legnépesebb országa⁷. Oroszország területén közel 200 nemzeti és/vagy etnikai kisebbséget tartanak számon⁸. A népességszámot érintő jelentős demográfiai változást eredményezett, hogy a 2014 óta Kelet-Ukrajnában zajló, majd a 2022. február 24-én ismét kieleződött orosz-ukrán konfliktus miatt több mint egymillió ukrán és orosz állampolgár Oroszország területére menekült. Figyelembe kell venni, hogy a munka és a jobb megélhetés reményében Oroszországban több millió fő nem regisztrált, illegálisan tartózkodó külföldi, többségében közép-ázsiai állampolgár tartózkodik. Egyes források 3,5 millió és 11 millió közé teszik a számukat (Bendarzsevszkij–Szálkai 2019).

Oroszország a szárazföldön 14 országgal⁹, tengeren az Amerikai Egyesült Államokkal és Japánnal határos. Az ország két kontinensen, Ázsiában és Európában terül el, területének 75%-a Ázsiában található, de ott csupán lakosságának 22%-a él. Az orosz Távol-Keletet jellemző alacsony népsűrűséggel és születésszámmal párhuzamosan a közeljövőben jelentős biztonsági kihívást jelenthet a szibériai, oroszok által gyérebben lakott területekre nagy tömegben betelepülő kínai vállalkozás és lakosság¹⁰.

Oroszországnak igen jelentős az ásványkincsvagyona, ami túlnyomórészt a fent említett orosz Távol-Keleten található szénhidrogénekből, kőszénből, kőolajból és földgázból áll. A földgázkészlet¹¹ és –export¹² vonatkozásában Oroszország a világon az első helyen áll. 2021-

⁴ A volt Szovjetunió területe 22,4 millió négyzetkilométer volt.

⁵ A volt Szovjetunió lakosainak száma 291 millió fő volt.

⁶ CIA: The World Factbook. Central Asia: Russia, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#people-and-society>, letöltés ideje: 2022.11.08.

⁷ SZÁLKAI Kinga: *Biztonságpolitikai corvinák I.*, Antall József Tudásközpont, 2019. 311. o.

⁸ CIA: The World Factbook. Central Asia: Russia.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>; letöltés ideje: 2022.11.08.

⁹ Közülük Norvégia, Észtország, Lettország, Litvánia és Lengyelország NATO-tagállamok, 2022. októberi információk szerint Finnország és Svédország NATO-tagjelölt országok.

¹⁰ MARSHALL, Tim: A földrajz fogságában. Park, 2016. 28. o., ISBN: 9789633557730

¹¹ Natural Gas Reserves by Country, <https://www.worldometers.info/gas/gas-reserves-by-country/>, letöltés ideje: 2022.10.27.

¹² Leading gas exporting countries in 2021, by export type, <https://www.statista.com/statistics/217856/leading-gas-exporters-worldwide/>, letöltés ideje: 2022.10.27.

ben az Európába érkező fölgáz 40%-a Oroszországból származott¹³. 2021-ben a kőolaj-kitermelés volumene tekintetében az Amerikai Egyesült Államok mögött Oroszország a világon a második volt. Az orosz kitermelés 2021-ben 10 944 ezer hordó, azaz 536,4 millió tonna, míg az amerikai 16 585 ezer hordó, azaz 711,1 millió tonna volt¹⁴. A 2021. évi európai kőolajimport 25%-a származott Oroszországból¹⁵.

Így a fenti földrajzi adottságok befolyással vannak az ország külpolitikai stratégiájára. Az orosz külpolitikáról nem is beszélhetünk az energiapolitikától függetlenül, az energetikai stratégia visszatérő eleme az ország külpolitikai koncepciójának. A nemzetközi energiabiztonsági folyamatokba Oroszország a földgázkészletén keresztül kapcsolódik, ezen a szektoron keresztül van a legnagyobb politikai nyomásgyakorlásra lehetősége. Különösen Európában van ennek nagy jelentősége, ahol Oroszország sok esetben az egyedüli földgázimportőr¹⁶. Mindkét fél számára biztonsági kérdést jelent, hogy energiaügyi kapcsolataik zökkenőmentesen alakuljanak: a földgázimportőrök megbízható és megfizethető forrást keresnek, míg Oroszország stabil és bővülő piacot (Bendarzsevszkij–Szálkai 2019, Deák–2017).

Az orosz gazdaság szénhidrogén-exporttól és a szénhidrogének világpiaci árától való függése nagy, hiszen külkereskedelmi volumenének döntő hányadát ez a termékcsoport adja. Az orosz pénzügyminisztérium jelentése szerint 2020-ban az ország exportjövedelmeinek 44,6%-át, a teljes föderális szintű állami bevételek 28%-át tették ki a szénhidrogénekből befolyt jövedelmek¹⁷¹⁸. Ebből következően Oroszországnak alapvető érdeke, hogy olyan külpolitikát folytasson, amely segíti az exportóri szerep fennmaradását és bővítését. A felvevőpiacok állapota mellett orosz szempontból kiemelt fontosságú tényező a kőolaj és földgáz világpiaci árának alakulása. A 2000-es években megindult jelentős gazdasági növekedést és az országot

¹³ BP Statistical Review of World Energy, 2022. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>, 7. o. letöltés ideje: 2022.10.27.

¹⁴ BP Statistical Review of World Energy, 2022. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>, 15-16. o. letöltés ideje: 2022.10.27.

¹⁵ BP Statistical Review of World Energy, 2022. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>, 7. o. letöltés ideje: 2022.10.27.

¹⁶ Ennek okai az alternatív beszerzési források hiánya, magas költsége, Oroszország földrajzi közelsége, az orosz gáz alacsony piaci ára.

¹⁷ Росстат впервые рассчитал долю нефти и газа в российском ВВП Она оказалась гораздо ниже доли нефтегазовых доходов в бюджете и экспорте России, <https://www.rbc.ru/economics/13/07/2021/60ec40d39a7947f74aeb2aae>, letöltés ideje: 2022.11.04.

¹⁸ Az adatok 2019. évihez viszonyított csökkenését a szénhidrogének világpiaci árának esése okozta.

súlytó gazdasági válság megfékezését is a szénhidrogének világpiaci árának kedvező alakulása¹⁹ tette lehetővé (Bendarzsevszkij–Szálkai 2019, Mitrova–2016).

Az orosz kormány egyértelműen a nemzetközi politikai nyomásgyakorlás egyik eszközeként tekint a földgáz- és kőolajexportra. Ennek legjobb példája a 2006-ban és 2009-ben kialakult orosz-ukrán földgázkrízis. A válságot a felek között kialakult elszámolási vita²⁰ idézte elő, aminek következtében az orosz kormány leállította az Ukrajnán át Európába irányuló fölgázszállítást. Ez több európai országot²¹, köztük Magyarországot is érintette, amelyek Ukrajna közvetítésével vásárolták az orosz földgázt. Ezek a válságok csak megerősítették Európai Unió célkitűzését, miszerint földgáz- és kőolaj beszerzési forrásait minél hamarabb diverzifikálja. Kazahsztánban²², Türkmenisztánban²³ és Üzbegisztánban²⁴ jelentős mennyiségű földgázvagyon található, de ezekből az országokból jelenleg csak Oroszország érintésével lehet földgázt exportálni, így az orosz stratégiai pozíció biztosított ebben a relációban. Emelkedő nyersanyagigényéből következik, hogy az orosz Távol-Kelet ásványkincs-vagyonának Európa mellett Kína a másik legfőbb felvevőpiaca (Bendarzsevszkij–Szálkai 2019, Sz. Bíró–2014).

Oroszországot észak, kelet, nyugat és délnyugat felől vízi határok²⁵, dél felől magas hegységek²⁶ határolják, ugyanakkor nyugat és kelet felől földrajzilag nyitott. A természetes határok hiánya olyan kihívást jelent, amely III. Nagy Iván orosz cár és moszkvai nagyfejedelem^{27,28} uralkodása óta meghatározza az orosz gondolkodást. Oroszországot keletről tatárok, nyugatról a mai Franciaország, Németország irányából érte támadás. Ez a mindenkori

¹⁹ <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>, 24. o. letöltés ideje: 2022.10.27.

²⁰ 2029. január 1-én a Gazprom orosz energetikai vállalat bejelentette, hogy nem sikerült megállapodnia az ukrán kormánnyal a földgázvásárlás elszámolásáról. Orosz álláspont szerint Ukrajna nem fizette ki a 2008-as tartozásait, ezzel szemben az ukrán fél azt állította, a kifizetések rendben megtörténtek. A Gazprom 250 dollár/köbméter árat követelt, ezzel szemben az ukrán Naftohaz csak 174 USD/köbméter akart fizetni a földgázért. Emiatt Oroszország leállította az Ukrajnába irányuló gázexportot, csak az európai tranzit mennyiségét biztosította. Ukrajna ezután megcsapolta az Európába irányuló gázmennyiséget. Oroszország a hiány visszatáplálását követelte, és a két ország vitája odáig fajult, hogy az egész gázszállítás leállt.

²¹ Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Horvátország, Románia, Szerbia, Szlovákia.

²² Teljes földgázkészlete 85 000 000 millió köbméter, ezzel a világon a 15. Forrás:

<https://www.worldometers.info/gas/kazakhstan-natural-gas/>, letöltés ideje: 2022.11.04.

²³ Teljes földgázkészlete 265 000 000 millió köbméter, ezzel a világon a 6. Forrás:

<https://www.worldometers.info/gas/turkmenistan-natural-gas/>, letöltés ideje: 2022.11.04.

²⁴ Teljes földgázkészlete 65 000 000 millió köbméter, ezzel a világon a 19.

<https://www.worldometers.info/gas/uzbekistan-natural-gas/>, letöltés ideje: 2022.11.04.

²⁵ Északon a Jeges-tenger és peremtengerei, azaz a Barents-tenger, Kara-tenger, Laptev-tenger, Kelet-szibériai-tenger, Csukcs-tenger, keleten a Bering-tenger, a Csendes-óceán, az Ohotszki-tenger, a Japán-tenger, nyugaton a Balti-tenger és a Finn-öböl, délnyugaton a Fekete-tenger az Azovi-tengerrel, továbbá délen a Kaszpi-tenger határolják.

²⁶ A Beluha, a Szaján és a Sztanovoj-hegylánc.

²⁷ Oroszul Иван III Великий. 1462. március 27-étől 1505. október 27-én bekövetkezett haláláig orosz cár és moszkvai nagyfejedelem, illetve minden oroszok nagyfejedelme. Uralkodása alatt sokat tett Oroszország egységesítéséért, és jelentősen megnövelte az ország területét.

vezetést arra ösztönözte, hogy a szorosan vett birodalom (Halford Mackinder²⁹ megfogalmazása szerint „*Heartland*”, azaz *magterület*) határait tolja ki, és – keleti nyitottságát és védtelenségét ellensúlyozandó – az ország vegye magát körbe egy védelmet nyújtó gyűrűvel, azaz ún. pufferzónával. Mackinder elmélete³⁰, illetve annak 21. századi tovább gondolása³¹ a „szilovikok”, azaz a Vlagyimir Putyin államfő köré szerveződő, az orosz államigazgatás, nemzetbiztonság és haderő vezetőiből állók körében lelt táptalajra. Oroszország a 2008-ban elindított nagyszabású fegyverkezési programmal párhuzamosan az elmúlt évtizedben tért vissza az érdekszféra építéséhez és bővítéséhez. Az érdekszféra határainak kitolása napjainkban már katonai és nem katonai elemek által (hibrid hadviselés) is történik. A kelet-ukrajnai és Kaukázus térségi konfliktusok kirobbanása (vagy kirobbantása) és ottani orosz befolyásszerzési törekvések is beleillenek a mackinderi elméletbe (Bendarzsevszkij–Szálkai 2019).

Napjainkban az orosz kormány számára geopolitikai kihívást jelentenek a Kaukázus „befagyott konfliktusai”, az iszlamista fundamentalizmus és a szervezett bűnözés terjedése. Emellett a moszkvai vezetés jelentős nyugati fenyegetésként tekint a NATO posztszovjet térségbeli jelenlétére és a NATO további bővítésének lehetőségére is, ezért mindent megtesz annak ellensúlyozására és megakadályozására. (Bendarzsevszkij–Szálkai 2019)

Oroszország társadalmi, gazdasági és politikai adottságaiból adódóan európai érdekeltségű (lakosságának és iparának, gazdaságának földrajzi eloszlása az ország nyugati, európai részében összpontosul), ezért Ukrajna és a pufferzóna státuszának, euroatlanti integrációjának kérdése létfontosságú az orosz biztonsági percepcióban.

²⁹ 20. század eleji gondolkodó, aki 1904-ben az akkori Oroszország területét magterületre, illetve belső/marginális és külső/szigeti ívre osztotta.

³⁰ Mackinder legmeghatározóbb tézise, amelyet Nyikolaj Patrusev, az orosz biztonsági tanács vezetője is idézett, a következő: „*Aki uralja Kelet-Európát, uralja a magterületet; aki uralja a magterületet, uralja a világszívet; aki uralja a világszívet, uralja a világot*”.

³¹ Ez Alekszandr Dugin nevéhez és 1997-ben megjelent *A geopolitika alapjai* című művéhez fűződik. A Nyugat Dugint tartja Putyin legfőbb ideológusának.

1. ábra Az orosz látószög ábrázolása ³²

³² The Geopolitics of Russia: Permanent Struggle.
<https://worldview.stratfor.com/article/geopolitics-russia-permanent-struggle>; letöltés: 2022.11.08.

3. Oroszország külpolitikai céljai

Kijelenthetjük, hogy Oroszország geopolitikai adottságai szorosan összefüggenek az orosz külpolitikával. A földrajzi adottságokból egyenesen következik az orosz külpolitika szemlélete és céljai.

Az orosz külpolitika célja a nemzeti érdekek érvényesítése, a Szovjetunió felbomlása előtti nagyhatalmi státusz helyreállítása, a magterület körül egy biztonsági, úgynevezett pufferezóna kialakítása. További cél az Európai Unió (EU) és NATO egységének bomlasztása, a NATO műveleteinek és további bővítésének akadályozása³³ (Rác–2020).

Az orosz külpolitika távolabbi célja:

- az ország védelme, az Orosz Föderáció alkotmányos rendjének sérthetlenségének, szuverenitásának, függetlenségének, valamint nemzeti és területi integritásának biztosítása;
- a nemzeti együttműködés erősítése³⁴, a politikai és társadalmi stabilitás, valamint a demokratikus intézmények fejlesztése, az állam és a polgári társadalom közötti együttműködési mechanizmusok javítása;
- a lakosság életszínvonalának, az egészségben eltöltött évek számának emelése és az ország stabil demográfiai fejlődésének biztosítása;
- a kultúra és a hagyományos orosz szellemi és erkölcsi értékek megőrzése³⁵ és fejlesztése;
- a nemzetgazdaság versenyképességének növelése;
- az Orosz Föderáció világhatalmi szerepének megszilárdítása, amellyel a policentrikus³⁶ világban megvalósuló stratégiai stabilitás és a kölcsönösen előnyös partnerségek megőrzése a cél³⁷³⁸. (Deák–2007)

³³ TIMOFEEV, Ivan: Theses on Russia's Foreign Policy and Global Positioning (2017-2024), Russian International Affairs Council, Moszkva, 2017. 13-14. o.

³⁴ Oroszország és FÁK-tagállamok és egyéb, orosz érdekeket „kiszolgáló” regionális országcsoporthoz (pl. KBSZSZ, Shanghai Együttműködési Szervezet) között.

³⁵ A Szovjetunió felbomlása után „közel-külföldre” került orosz diaszpóra védelme és az orosz felsőbbrendűségi érzés érvényre juttatása. (Tömösváry-Dr. Nagy 1999)

³⁶ Magyarul többközpontú.

³⁷ Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 30 ноября 2016 г.), https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1538901/, letöltés ideje: 2022.10.27.

³⁸ NAGY László: Az Oroszországi Föderáció külpolitikai koncepciója. Hadtudomány, XXVII. évf., 1-2. sz., 2017.

Az Oroszországi Föderáció Külügyminiszteri Bizottságának 2022. májusi ülése a megváltozott biztonságpolitikai környezet, az országot érintő hibrid fenyegetés, „Európa erősödő russzofóbiája és az Oroszország eltörlésére való törekvés” eredményeképp az érvényben levő külpolitikai koncepció átdolgozásáról döntött³⁹.

Az orosz kormány politikai és stratégiai céljai megvalósítása során a közvetlen, fegyveres konfrontáció mellett a politikai, gazdasági és információs eszközök alkalmazására, információs és hibrid műveletek végrehajtására helyezi a hangsúlyt, mivel tisztában van vele, egy hagyományos erőkkal és eszközökkel vívott konfliktusban nagy valószínűséggel jelentős haditechnikai és élő erő vesztesége lenne. Az orosz vezetés arra törekszik, hogy az erő alkalmazását a háborús ingerküszöb alatt („a szürke zónában⁴⁰”) tartsa. Ezáltal háborús eredményeket érhet el a nyílt háború kockázata nélkül⁴¹.

Az orosz vezetés nem leplezett célja, hogy megbontsa az Európai Unió egységét, gyengítse annak politikai és gazdasági erejét, rombolja az európai államok és a NATO kapcsolatait és erősítse az európai államok függését az orosz kőolaj- és földgázvállalatoktól. Ezáltal teljesülne az orosz elit célkitűzése, miszerint Európa politikai, gazdasági és kulturális fővárosává Moszkva válna. 2003 júniusában Vlagyimir Putyin orosz államfő az Edinburgh-i beszédében kijelentette, „Oroszország kétségtelenül Európa része”⁴².

Oroszország külpolitikai érdekeinek biztosítása érdekében gyakran indít információs műveleteket és dezinformációs kampányokat, amelyekkel más ország belügyi folyamataiba közvetett módon tud beavatkozni. A dezinformációs kampányok azt a célt szolgálják, hogy faji, etnikai, politikai, ideológiai és vallási ellentétek felerősítésével bomlasztják a célország vagy országcsoportok rendjét és egységét⁴³.

A dezinformációs kampányok leginkább a volt Szovjetunió tagállamait, ezek közül főképp az Oroszországgal határos, nagy létszámú orosz diaszpórával rendelkező államokat (Ukrajna⁴⁴, Kazahsztán⁴⁵, Belarusz⁴⁶, Georgia, Észtország, Lettország, Litvánia) érinti⁴⁷. Mivel Oroszország nem tud a nyugati országok gazdasági és fejlettségi szintjéhez mérhető alternatívát

³⁹ On the meeting of the Collegium of the Russian Foreign Ministry, https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1813464/?lang=ru, letöltés ideje: 2022.10.27.

⁴⁰ PEZARD, Stephanie–RHOADES, Ashley L.: What Provokes Putin's Russia, RAND Corporation, 2020. 8.o.

⁴¹ KISS Álmos Péter: *A hadviselés természetrajza*, Budapest, Honvédségi Szemle 2019/4. 17. o.

⁴² NESTER, William: *Putyin virtuális háborúja: Hogyan formálja át és destabilizálja Oroszország Amerikát, Európát és a nagyvilágot*, Debrecen, Hajja&Fiai, 2019. 252.o. ISBN 9789637054938

⁴³ NESTER, William: *Putyin virtuális háborúja: Hogyan formálja át és destabilizálja Oroszország Amerikát, Európát és a nagyvilágot*, 2019.

⁴⁴ 8,3 millió fő

⁴⁵ 4,5 millió fő

⁴⁶ 1,1 millió fő

⁴⁷ KISS i. a. 30. o.

kínálni a környező országok számára, ezért befolyását megkísérli befagyott konfliktusok generálása és dezinformációs műveletek útján biztosítani. Ilyen módon ellenőrzése alatt tarthatja ezen országok hatalmi és esetlegesen felmerülő európai uniós integrációs törekvéseit⁴⁸.

William Nester „Putyin virtuális háborúja” című könyve leírja⁴⁹, Nagy-Britannia elidegenítése az Európai Uniótól is az orosz vezetés stratégiai céljai között szerepelt. A szerző kiemeli, hogy a Brexitről szóló népszavazás eredményének befolyásolásában nagy szerepe lehetett az orosz vezetésnek. A szavazás előtti hónapokban a Russia Today (RT⁵⁰) és Sputnik⁵² orosz kötődésű médiafelületeken 261 darab, Nagy-Britannia Európai Unióból való kilépését szorgalmazó írás jelent meg, a referendumot megelőző napokban pedig 150 000 orosz háttérű Twitter⁵³-fiók terjesztette az orosz propagandát. A Brexit mélyen megosztotta a brit társadalmat, és az ellentétek az Európai Unió elhagyásának gazdasági és politikai költségei miatt csak tovább mélyültek, ez pedig végső soron megfelelt az orosz érdekeknek⁵⁴. (Bauer–2018)

⁴⁸ ZERNIG Csombor: *A dezinformáció szerepe az orosz külpolitikában*, 2021.

<https://biztonsagpolitika.hu/egyeb/a-dezinformacio-szerepe-az-orosz-kulpolitikaban> letöltés ideje: 2021.11.15.

⁴⁹ NESTER i.a. 252-253. o.

⁵⁰ A Russia Today egy orosz állami finanszírozású hírszolgálat, amely nyugati álláspont szerint az orosz propaganda és dezinformációs tevékenység egyik legfontosabb eszköze. Központja Moszkvában található. A szolgálat sugárzását az Európai Unióban és Nagy-Britanniában 2022. február 24. után felfüggesztették. A Microsoft is eltávolította az RT-s tartalmakat az App Store-ból.

⁵¹ BODINE-BARON, Elizabeth–HEMUS, Todd C.–RADIN, Andrew–TREYGER, Elina: Countering Russian Media Influence. RAND Corporation. 2018. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2740.html, letöltés ideje: 2022.10.24. 11.o.

⁵² A Sputnik egy orosz állami tulajdonban levő hírügynökség, internetes hírszolgálat és rádiószolgáltató. Tulajdonosa a Rossiya Segodnya, székhelye Moszkvában van. 2014-ben alapították. Nyugati álláspont szerint az orosz propaganda és dezinformációs tevékenység egyik fóruma. Az Európai Unióban 2022. február 24. után felfüggesztették a működését.

⁵³ 2006-ban alapított amerikai közösségi hálózat és mikroblog szolgáltatás.

⁵⁴ NESTER i.a. 252-253. o.

4. A hibrid műveletek egyértelműsítése

A hibrid hadviselés fogalmát Resperger István jól egyértelműsíti, miszerint „*Fogalmi megközelítésben azt mondhatjuk: A hibrid hadviselés a hagyományos reguláris (lineáris, konvencionális) és az irreguláris (nem lineáris, nem konvencionális) hadviselés puha, közepes és kemény módszereinek, eljárásainak rugalmas alkalmazása abból a célból, hogy az ellenség államát, fegyveres erőit működésképtelenné, védtelenné tegyük és akaratunkat rákényszeríthessük, legfőképpen azzal a stratégiai céllal, hogy az erőszak szintje a konfliktus folyamán ne haladja meg a háborús szintet*⁵⁵”.

Az is megállapítható, hogy a hibrid hadviselésnek nincsen egységesen elfogadott definíciója. A NATO 2014. évi, walesi csúcstalálkozójának zárónyilatkozata szerint a hibrid fenyegetés széleskörű, nyílt és fedett katonai, félkatonai és nem katonai eszközök, eljárások alkalmazását jelenti egy szorosan integrált műveleti terv mentén⁵⁶. A NATO 2022 júniusában kiadott közleményében aktualizálta álláspontját a hibrid hadviselésről. Eszerint „*a hibrid fenyegetések ötvözik a katonai és nem katonai, nyílt és fedett eszközöket, beleértve a dezinformációt, a kibertámadásokat, a gazdasági nyomásgyakorlást, irreguláris fegyveres csoportok alkalmazását. A hibrid hadviselés célja a háború és béke állapotának összemosása, a társadalom destabilizálása, aláaknázása, és az, hogy a célcsoport elméjében kétségeket ébresszen*”. A NATO 2022. júniusi állásfoglalása kimondta az elmúlt években nőtt a hibrid fenyegetések intenzitása, sebessége és mértéke, így a Szervezet számára kiemelt prioritást jelent az állami és nem állami szereplők irányából érkező ilyen jellegű fenyegetések megelőzése, elhárítása és az arra való reagálás⁵⁷.

Frank G. Hoffmann amerikai szakértő szerint „*...a hibrid fenyegetések a hadviselés számos formáját magukban foglalják, beleértve a konvencionális képességeket, irreguláris harceljárásokat és képződményeket, valamint a válogatás nélküli erőszakot alkalmazó terrorista akciókat és bűnözői tevékenységeket. Hibrid háborúkat egyaránt folytathatnak állami és a legkülönbözőbb nem állami szereplők*.”⁵⁸

⁵⁵ RESPERGER István: A válságkezelés és a hibrid hadviselés, Budapest, Dialog, 2018. 21. o.

⁵⁶ Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Wales, 2014. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, letöltés ideje: 2022.11.05.

⁵⁷ NATO's response to hybrid threats, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm#:~:text=To%20deter%20hybrid%20threats%2C%20NATO,its%20deterrence%20and%20defence%20posture, letöltés ideje: 2022.11.02.

⁵⁸ HOFFMANN, Frank G.: Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, Arlington, 2007. 8. o.

Alekszandr Bartos megfogalmazása szerint a hibrid háború az államközi szembenállás új formája és módszere, amely túlnyomórészt nem katonai erőforrások együttes alkalmazásán alapul. Alkalmazásának célja a célország meggyengítése a biztonság különböző dimenzióinak terén⁵⁹⁶⁰.

Rácz András értelmezése szerint a hibrid hadviselés nem katonai elemei közé tartozik a diplomáciai és gazdasági nyomásgyakorlás, a titkosszolgálati és különleges műveletek, kibertámadások végrehajtása, bűnözői csoportok bevonása, illetve a hagyományos, elektronikus és közösségi média felületein közvetített lélektani és információs műveletek⁶¹.

Az aszimmetrikus (hibrid) hadviselés elméletének fejlődésében kiemelt fontosságú volt Valerij Geraszimov hadseregtábornok, orosz vezérkari főnök 2013-ban megjelent cikke. Ebben az elemzésben a hadviselésnek egy olyan, általa „új generációs” nevezett módját ismerhetjük meg, amely a katonai erő közvetlen bevetése⁶² helyett a politikai, diplomáciai, gazdasági és egyéb, nem katonai eszközöknek a katonai erővel kombinált, együttes alkalmazására épül. Úgy fogalmazott, hogy „a politikai és stratégiai célok elérésében megnövekedett a nem katonai eszközök szerepe, és hatékonyságban gyakran meghaladja a fegyverek erejét”⁶³. Geraszimov hadseregtábornok álláspontja szerint a katonai és nem katonai eszközök alkalmazása közül célszerűbb a nem katonaiak túlsúlya, mégpedig 4:1 arányban⁶⁴.

Az orosz katonai doktrína 2014. évi és a Nemzeti Biztonsági Stratégia 2015. évi, átdolgozott változata már konkrétan deklarálta a nem katonai eszközök dominanciáját, de azt alapvetően a fenyegetettség, illetve annak elhárítása viszonylatában interpretálta. Az orosz álláspont új kockázati tényezők jelentkezésével számolt, amelyekkel összefüggésben várhatóan előtérbe kerülnek a következők:

- az információs és kommunikációs technológiák alkalmazása a geopolitikai célok elérése érdekében;
- a kívülről finanszírozott és irányított radikális társadalmi csoportok, politikai erők és mozgalmak felhasználása az ország társadalmi-politikai helyzetének destabilizálására;

⁵⁹ BARTOS, Alekszandr: *Гибридная война становится новой формой межгосударственного противоборства*. <https://topwar.ru/112955-gibridnaya-voyna-stanovitsya-novoy-formoymezgосударstvennogo-protivoborstva.html>, letöltés ideje: 2022.10.07.

⁶⁰ KOÓS Gábor–PROF. DR. SZTERNÁK György: *Hibrid fenyegetés, hibrid művelet – Az állam sebezhetősége orosz szakértők véleménye alapján*, Felderítő Szemle, XVIII. évfolyam, 1. szám, 2019. 59.o.

⁶¹ RÁ CZ András: *A hibrid hadviselés és az ellene való védekezés lehetőségei*. Seregszemle, XIV. évfolyam, 2. szám, 2016. március-június

⁶² Amit „hagyományos hadviselésnek” nevez.

⁶³ RÁ CZ András: *Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában*, KKI-Tanulmányok. Budapest, 2014. 6.o.

⁶⁴ GERASZIMOV, Valerij: *Rolj nauki v predvigyenii*. Vojenno-promislennij Kurjer, 26.02.2013. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>, letöltés ideje: 2022.10.20.

- a fedett humanitárius⁶⁵ tevékenységek alkalmazása;
- az irreguláris fegyveres alakulatok, magán katonai cégek⁶⁶ és civilek részvételének fokozódása;
- a külföldi titkosszolgálatok tevékenységének fokozódása;
- az Oroszországgal szomszédos államokban olyan politikai vezetés hatalomra kerülése az állam legitim intézményeinek megdöntésével, amely veszélyezteti az Orosz Föderáció érdekeit⁶⁸.

Az Európai Unió ennél részletesebben fogalmazza meg a hibrid hadviselés definícióját: „*olyan kényszerítő és felforgató tevékenységek, valamint hagyományos és nem hagyományos katonai, diplomáciai, gazdasági és technológiai módszerek összessége, amelyeket állami vagy nem állami szereplők összehangolt módon használhatnak fel bizonyos célok elérése érdekében úgy, hogy közben a hivatalosan deklarált hadviselés szintje alatt maradnak. A hangsúly a célállam sebezhető pontjainak felfedésén, kihasználásán és egy olyan, nem egyértelmű helyzet megteremtésén van, amelynek célja a döntési folyamatok befolyásolása, illetve hátráltatása*”⁶⁹.

Kiss Álmos Péter szerint a hibrid hadviselésre vonatkozó meghatározások „önkorlátozóak”, mivel egy kialakulóban lévő hadviselési forma paramétereinek rövid, tömör leírására törekszenek. A hibrid hadviselés ezzel szemben a műveleti környezethez „kaméleonként alkalmazkodó” jelenség, amelynek jellemző paraméterei folyamatosan változnak, így rövid meghatározása igen nehéz⁷⁰. Ennél fontosabb a jelenséget tanulmányozni, elemezni és megérteni, semmint a pontos meghatározására törekedni⁷¹.

A hibrid hadviseléshez szorosan kapcsolódik az úgynevezett „szürke zóna” fogalma, amely a béke („fehér”) és a nyílt háború („fekete”) közötti átmeneti, nehezen behatárolható társadalmi-politikai teret jelöli. Kiss Álmos Péter megfogalmazása szerint ebben a műveleti környezetben „az államok távolról sem békés, de mégis a hagyományos háború ingerküszöbe

⁶⁵ Például egészségügyi tevékenység fedése alatt.

⁶⁶ angolul Private Military Company – PMC. Például a Wagner-csoport. ; Pentagon: a Wagner csoport vesztesre áll Ukrajnában, <https://hu.euronews.com/2022/09/20/pentagon-a-wagner-csoport-vesztesre-all-ukrajnaban>, letöltés ideje: 2022.11.09.

⁶⁷ ЗСУ ліквідували понад 500 «мобілізованих» зеків з колоній РФ – The Insider, <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3608132-zsu-likvidovali-bils-ak-500-mobilizovanih-zekiv-z-kolonij-rf-the-insider.html>, letöltés ideje: 2022.11.09.

⁶⁸ SIMICSKÓ István: *A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai*, Hadtudomány, 2017/3-4., 11-12., http://real.mtak.hu/67458/1/Ht_201734_5_18_u.pdf, 7-8. o. letöltés ideje: 2022.10.27.

⁶⁹ Understanding hybrid threats, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA\(2015\)564355_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA(2015)564355_EN.pdf), Brüsszel, 2015. letöltés ideje: 2022.10.27.

⁷⁰ Kiss i. a.

⁷¹ FREIER, Nathan: *Hybrid Threats and Challenges: Describe... Don't describe*. Small Wars Journal, 2009. <https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/343-freier.pdf>

alatti eszközökkel és eljárásokkal igyekeznek érvényesíteni érdekeiket”⁷². A hibrid konfliktusok főleg ebben a szürke zónában zajlanak, mivel a hadviselő feleknek nem áll érdekükben a konfliktust a nyílt háborúig eszkalálni – bár ez a lehetőség is folyamatosan fennáll⁷³. (Somodi-Kiss–2019)

Az Európai Unió hivatalos állásfoglalása a fenyegetés és az elkövetők szándékosságának intenzitása szerint megkülönböztet:

- hibrid fenyegetést,
- hibrid konfliktust és
- hibrid háborút⁷⁴.

A hibrid hadviselés sajátossága, hogy annak során – például a válságok alakulásához hasonlóan⁷⁵ – a támadó fél szemszögéből nézve jól elkülöníthető fázisok különíthetők el:

- ellentétek generálása
 - gyenge pontok feltérképezése például az államigazgatásban, a fegyveres erőknél, a gazdaságban, a társadalomban;
 - elkötelezett polgári, politikai szervezetek megalakítása;
 - diplomáciai és médiapozíciók megszilárdítása, így (pl. dezinformációk segítségével) könnyen befolyásolható a nemzetközi közvélemény;
- feszültség generálása
 - a célországgal szembeni szövetségek kialakítása;
 - befolyásra alkalmas gazdasági pozíció megszerzésére való törekvés (pl. monopóliummal);
 - elégedetlenségi mozgalmak előkészítése, társadalmi feszültségek szítása (például etnikai alapon);
- valódi konfliktus kirobbantása
 - válságállapot körvonalazása, a célterület válságövezetként való beállítása a legtöbb fórumon;
 - a politikai és diplomáciai nyomás fokozása, szankciók bevezetése;

⁷² Kiss i. a. 18. o.

⁷³ CHAMBERS, John: *Countering Gray-Zone Hybrid Threats: An Analysis of Russia's 'New Generation Warfare' and Implications for the U.S. Army*, Modern War Institute, West Point, 2016.

⁷⁴ Understanding hybrid threats,
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA\(2015\)564355_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA(2015)564355_EN.pdf),
Brüsszel, 2015. letöltés ideje: 2022.10.27.

⁷⁵ RESPERGER István: *A „DIADAL” és egyéb módszerek alkalmazása a nemzeti válságkezelési feladatok megoldásánál*, Hadtudományi Szemle, 2012/1-2. szám,
http://epa.oszk.hu/02400/02463/00012/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_1-2_141-165.pdf, letöltés ideje: 2022.11.02.

- zavargások, felkelések kioltása, ezzel a fegyveres erők lekötése;
- az államigazgatás működésének akadályozása;
- a katonai erők alkalmazása az érintett országban⁷⁶
- a válság további mélyítése
 - a katonai nyomás fokozása a térségben (pl. tengeri blokádnak vagy légtérzár);
 - a különleges műveleti erők és irreguláris fegyveres csoportok aktivizálása;
 - a gazdaság működésének megnehezítése;
 - a célterület egyes térségeinek ellenőrzés alá vonása;
- a válság megoldása
 - a már meggyengített hatalom ledöntése, új struktúrák kialakítása;
 - a támadó fél szempontjából kedvező, támogató állami vezetés hatalomra juttatása;
- a konfliktus utáni rendezés
 - az újonnan megválasztott vezetés számára kedvező politikai, gazdasági és katonai helyzet megszilárdítása⁷⁷.

A hibrid műveletek eszközei az információs műveletek, valamint ezen belül a félretájékoztatás, dezinformációs kampányok. A kampányok végrehajtása során a készítőik többek között a közösségi médiát, pl. a Facebookot⁷⁸ használják fel a politikai folyamatok befolyásolása vagy a közvetítők radikalizálása, toborzása és irányítása céljából⁷⁹. Jelenlegi tendenciák szerint a kibertér az információs műveletek továbbítására kimondottan hatékony, mivel:

- gyors;
- nagy célközönséget elér;

⁷⁶ Az orosz hibrid műveletek kizárólag a „közel külföldön” működhetnek, mert ott található meg a hibrid műveletekre fogékony orosz kisebbség és egy egybeesik az orosz erőkivetítési képesség határával.

⁷⁷ ÁRMÁS Julianna–NAGY László: *Hibrid hadviselés: a befolyás megtartásának-megszerzésének új eszköze a posztszovjet térségben?*, Budapest, Honvédségi Szemle, 2020/2.

⁷⁸ Facebook amerikai alapítású közösségi hálózat, amely 2004. február 4-én kezdte meg működését. Eredetileg Thefacebook elnevezést kapta. Az egyik legnagyobb ismeretségi hálózat a világon, amely 2011 februárjára már több mint 637 millió regisztrált felhasználót számlált.

⁷⁹ Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: a hibrid fenyegetésekkel szembeni fellépés közös kerete – európai uniós válasz. Európai Bizottság, Brüsszel, 2016.04.06. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN>

- a megcélzott hallgatóság könnyen elérhető (közösségi paraméterek beállítása⁸⁰);
- költséghatékony.

A hibrid hadviselés eszköztárát választhatja például egy állam akkor is, ha ugyan elég erős a hadereje egy nyílt háborúban kivívott gyors győzelemhez, de nem akar az agresszor szerepében feltűnni. Ezzel a nyílt hadviselést ugyanis a hazai választók nem feltétlenül támogatnák, továbbá a nemzetközi közösség szigorú szankcióit is kiváltaná. Kiss szerint az orosz haderő 2014-ben nagy valószínűséggel rövid idő alatt jelentősebb sikereket ért volna el az ukrán haderővel szemben, de azzal határozottabb nemzetközi ellenlépéseket és negatív kritikát, súlyosabb kereskedelmi szankciókat és egy esetleges nyílt fegyveres konfliktust kockáztatott volna a NATO-val⁸¹.

⁸⁰ A közösségi médiában alkalmazott reklámkampányok mintájára beállítható a korosztály, érdeklődési kör, egzisztenciális helyzet stb.

⁸¹ Kiss i. a.

5. Az információs műveletek egyértelműsítése

Az információs műveletek és dezinformáció témakörével foglalkozva elsőként a témához kapcsolódó alapfogalmakat szükséges pontosítani.

Az információs társadalom elterjedését követően megnőtt az információs műveletek fegyveres konfliktusokban játszott szerepe. Az információs műveletek szinte minden esetben a klasszikus értelemben vett hadszíntereken folyó katonai tevékenységekkel párhuzamosan folynak, kivéve természetesen a globálisan folyó megfigyelési és befolyásolási kampányokat vagy a kiberbűnözői tevékenységet (Giles–2016).

Az információs hadszíntér a digitális ökoszisztéma része: magába foglalja a virtuális teret, a katonai műveleteket támogató katonai és polgári szervezetek infokommunikációs rendszereit és részben a kiszolgáló informatikai infrastruktúrát is. Ezek az információ megszerzését, előállítását, feldolgozását, tárolását és továbbítását, valamint annak védelmét teszik lehetővé.

Martin C. Libicki 1995-ben megjelent tanulmánya az elsők között foglalta össze az információs hadviselés elméleti összefüggéseit. Az információs hadviselés szempontjából Libicki kiemelte a különféle technikai és humán jellegű információs tevékenységek fontosságát, azok összehangolásának szükségességét, és e tevékenységek körét az alábbiak szerint kategorizálta:

- vezetési és irányítási hadviselés (C2W⁸²),
- hírszerzésalapú hadviselés (IBW⁸³),
- elektronikai hadviselés (EW⁸⁴),
- pszichológiai hadviselés (PSYOPS⁸⁵)
- információs rendszereket érintő, szoftveralapú támadások⁸⁶.

Winn Schwartau 1996-ban megjelent *Information Warfare* című könyvében megkülönböztetett egymástól személyes, vállalati és kormányzati információs hadviselést⁸⁷.

A személyes információs hadviselés során az egyéni felhasználó személyes adatai veszhetnek el vagy sérülhetnek, ezáltal ennek célpontja maga az ember. A vállalati szintű

⁸² Angolul command-and-control warfare

⁸³ Angolul intelligence-based warfare

⁸⁴ Angolul electronic warfare

⁸⁵ Angolul psychological operations

⁸⁶ LIBICKI, Martin C.: *What is information warfare?*, National Defense University, Institute for National Strategic Studies, 1995.

⁸⁷ SCHWARTAU, Winn: *Information Warfare: Chaos on the Electronic Superhighway*, 1994.

információs hadviselés egyik fajtája lehet például az ipari kémkedés. A kormányzati szintű információs hadviselést Schwartau a legszélesebb körű információs tevékenységként értelmezte, amelyre azonban 1996-ban még nem voltak egyértelmű példák. Ugyanakkor az elmúlt években már ez is megjelent, például a médiában is nagy nyilvánosságot kapott észti és georgiai kibertámadások során. 2007-ben Észtországban összehangolt túlterheléses támadások érték az interneten keresztül az észti létfontosságú infrastruktúrát, kormányzati internetes oldalakat. 2008 augusztusában Georgiában az „ötnapos háborút”⁸⁸ és a hagyományos katonai műveleteket megelőzően szintén informatikai támadásokkal tették elérhetetlenné a grúz parlament és Miheil Szaakasvili⁸⁹ akkori államfő internetes oldalát⁹⁰.

Az információs térben folytatott információs műveletek⁹² a célpontok és funkcionalitásuk fizikai rombolás nélküli befolyásolása érdekében zajlanak. A kognitív térben hamis vagy valós információk megosztásával az emberi érzelmeket vesszük alapvetően célba, továbbá az észlelést, érzékelést, értelmezést, véleményformálást, elgondolást vagy önálló véleményalkotást.

Haig Zsolt ezt részletesebben is kifejti, miszerint *„Az információs műveletek elmélete is abból az alapfeltevésből indul ki, hogy minden szervezetnek és rendszernek a működéséhez és a rendeltetésszerű feladatai teljesítéséhez szabályozottságra van szüksége, amely releváns, pontos és időszerű, valamint objektív információk alapján érhető el. Amennyiben ezen információkhoz való hozzáférés korlátozottá válik, abban az esetben a szervezet és a rendszer számára megszűnik a külső környezet megismerésének képessége. Ebben az állapotban csak a saját belső, korlátos információs erőforrásaira tud támaszkodni, ami a hosszabb távú működés és tevékenység szempontjából nem elég. Ez pedig egy idő után az adott szervezet vagy rendszer működésképtelenségéhez, szervezeti és rendszerbeli összeomlásához vezet. Az információ mennyisége, illetve hiánya azonban csak az egyik igen fontos tényezője a körülmények és a*

⁸⁸ A 2008-as bukaresti NATO csúcstalálkozó zárónyilatkozatában a Szövetség deklarálta, hogy a NATO támogatja Ukrajna és Georgia euroatlanti integrációs törekvéseit. Ezután Oroszország és Georgia között kitört az „ötnapos háború”. 2008 augusztus 1-én Dél-Oszétia – orosz orientáltságú – határvidékéről tüzérségi tüzet nyitottak georgiai falvakra. Válaszul augusztus 7-én a georgiai haderő benyomult Dél-Oszétiába. A konfliktusba az orosz haderő azonnal beavatkozott, és néhány nap alatt kiszorította a georgiai katonákat a két szakadár területről, valamint Abháziából benyomultak Georgia területére is. A háborút augusztus 12-én a Franciaország által közvetített tűzszünet zárta. Abházia és Dél-Oszétia kikiáltotta a függetlenségét, de azt Oroszországon kívül csak Nicaragua, Venezuela és Nauru ismerte el.

⁸⁹ Miheil Szaakasvili 2004-2013 között volt Georgia államfője, aki jelentős eredményeket ért el a kormányzat hatékonyságának javításában és a korrupció visszaszorításában. Mélyítette Georgia NATO-val 1994-ben megalapozott kapcsolatát, amikor a NATO-tagság feltételeinek teljesítésére irányuló, átfogó reformokba kezdett.

⁹⁰ DANCHEV, Dancho: *Georgia President's web site under DDoS attack from Russian hackers*, <https://www.zdnet.com/article/georgia-presidents-web-site-under-ddos-attack-from-russian-hackers/>, letöltés ideje: 2022.11.05.

⁹¹ HOLLIS, David: *Cyberwar Case Study: Georgia 2008*, Small Wars Journal, 2011.

⁹² Mint például az adatszerzés, adattárolás, adatfeldolgozás, továbbítás és az offenzív kibertevékenység.

helyzet objektív megítélésének, ugyanis megfelelő mennyiségű információ megléte mellett is bekövetkezhet a fent jelzett állapot, amennyiben az információk minősége nem megfelelő. Amennyiben nem releváns, pontatlan és elavult információk állnak rendelkezésre, vagy az információk között igen nagy számban vannak ilyenek, az is azt eredményezi, hogy e helytelen információkra alapozott helyzetértelmezés nem megfelelő döntéshez vezet.⁹³”

Az információs műveletekkel foglalkozó nemzetközi szakirodalom egyértelműen elkülöníti egymástól a félrevezető tájékoztatás⁹⁴, a dezinformáció és a részben hibás vagy megtévesztő, de mindenképp ártó szándékkal nyilvánosságra hozott információ⁹⁵ fogalmait. A félrevezető tájékoztatásban a hamis, téves, megtévesztő vagy pontatlan információk akaratlanul, ártó szándék nélkül kerülnek nyilvánosságra. A dezinformációt szándékosan azzal a céllal hozzák létre, hogy befolyásolják a fogyasztókat döntéseik meghozatala és véleményük formálása során⁹⁶. Az „ártó szándékú információ” egy olyan, nyilvánosságra került valódi, sok esetben szigorúan személyes adat vagy vélemény, amelyet károkozás céljából osztanak meg másokkal. Ez az információ tartalmazhat eredeti, valódi és szándékosan módosított elemeket is. A félrevezető tájékoztatás és dezinformáció közös eleme a hamis tartalom, míg a dezinformációban és hibás információban a szándékosság a közös⁹⁷.

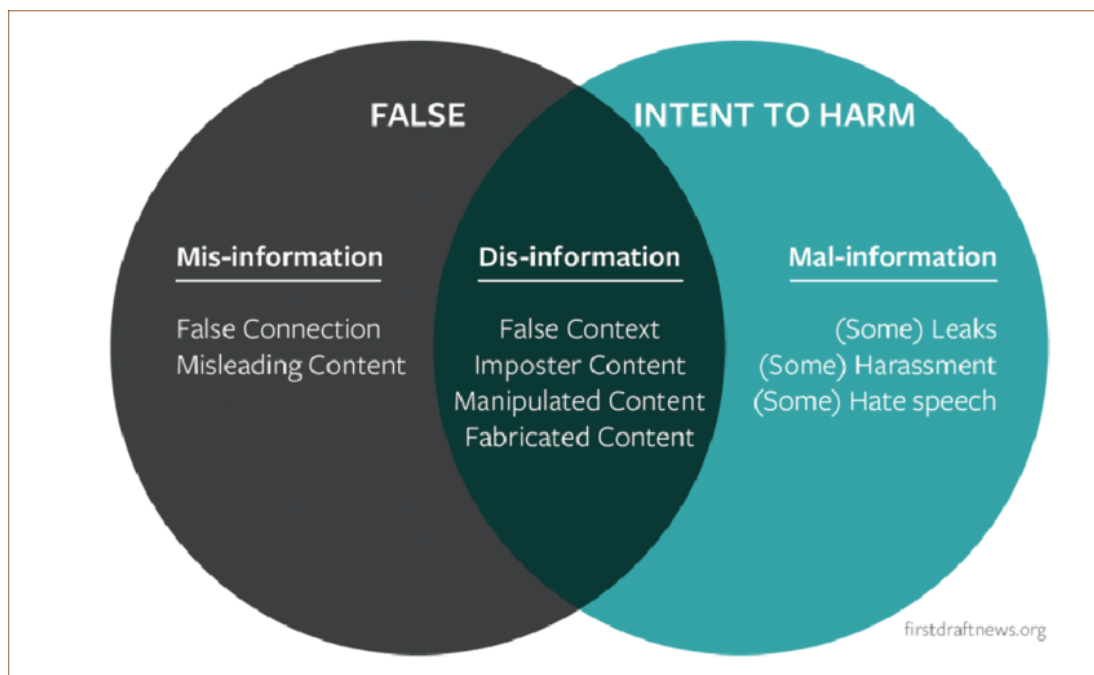
⁹³ HAIG Zsolt: *Információs műveletek a kibertérben*, Budapest, Dialog Campus, 2016. 160. o.

⁹⁴ Angolul misinformation.

⁹⁵ Angolul malinformation.

⁹⁶ SNEGOVAYA, Maria: *Putin's Information Warfare in Ukraine: Soviet Origins of Russia's Hybrid Warfare*, Institute of the Study of War, Washington, 2015. 9.o.

⁹⁷ ResearchGate, https://www.researchgate.net/figure/Concepts-of-misinformation-disinformation-and-mal-information_fig1_353421255, letöltés ideje: 2022.11.02.

2. ábra A félrevezető tájékoztatás, a dezinformáció és a részben hibás, ártó szándékú információk kategorizálása (Forrás: ResearchGate ⁹⁸)

Az információs tér szempontjából az ukrán-orosz válság nem csak a védelmi (katonai) szektort érinti, hanem az állampolgári digitális teret is az alábbiak szerint:

- a közigazgatás;
- a közlekedés, utazás;
- a rendvédelem;
- a nemzetbiztonság;
- a védelmi ágazat katonai információs környezete;
- a pénzügyi, gazdasági, kereskedelmi szektor;
- a közösségi média, online üzenetküldő platformok;
- az ITC⁹⁹ környezet.¹⁰⁰

A szektorok érintettsége a válság eszkalálódása során vertikálisan és horizontálisan is kiszélesedett.

⁹⁸ ResearchGate, https://www.researchgate.net/figure/Concepts-of-misinformation-disinformation-and-mal-information_fig1_353421255, letöltés ideje: 2022.11.02.

⁹⁹ Information Technologies – IT

¹⁰⁰ HAIG Zsolt: *Információs műveletek a kibertérben*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 172.o

Véleményem szerint az ukrán-országi válság kiterjed a globális internetre, és számos olyan földrajzi helyet is érint, amely csak közvetetten kapcsolódik Ukrajnához vagy Oroszországhoz. Ilyenek például:

- a balti államok régiója;
- Kína;
- az Európai Unió tagállamai;
- az Amerikai Egyesült Államok;
- a NATO és tagállamai;
- illetve, olyan nemzetközi szervezetek, amelyek negatív kritikát fogalmaztak meg az orosz vagy ukrán kormánnyal szemben.

6. Az orosz-ukrán konfliktus egyediségéhez kapcsolódó hipotézis

Hipotézisem szerint az Ukrajnában, a kinetikus műveletekkel párhuzamosan a közösségi és kereskedelmi médiában is zajló konfliktus egyedi, mivel ezeket a közvélemény befolyásolására egyidőben, hasonló intenzitással korábban egyetlen fegyveres konfliktus során sem használták fel.

Ez az első háború, amelyet a közösségi és kereskedelmi média azonnal, elsőkézből közvetít a világ felé, bizonyos értelemben itt zajlik a kommunikációs hadviselés is a felek között. A Twitter, Facebook, Vkontakte (VK¹⁰¹) közösségi hálózatokon, a Snapchat üzenetküldő alkalmazásban és a TikTok videómegosztó közösségi hálózaton is aktív információs műveletek folynak az ellenérdekelt felek között. A szembenálló felek a közvélemény befolyásolására hasonlóképp használják fel a közösségi médiafelületeken megosztott posztokat és a kereskedelmi média felületeit, ahogyan a polgári életben a vállalkozások a marketing eszközeit – ezzel tovább mélyítve a konfliktust.

Emellett elgondolásom szerint az orosz-ukrán konfliktus során változás mutatható ki a médiaipar tevékenységében. Az internet térnyerésével és a közösségi média felhasználói körének bővülésével új lehetőség nyílt meg az információs műveletek végrehajtására: a lakosság vált a média egyik előállítójává. Ez a kockázatos tendencia lehetővé teszi, hogy a szembenálló felek befolyásolás céljából a nemzetközi közvélemény széles rétegéhez eljuttassák az üzeneteiket.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a háborúval kapcsolatos tájékoztatás a kereskedelmi és közösségi médiában szinte mindennapossá vált. Ezek a médianyagok nem csupán önmagukban, hanem számos szakértő kiegészítésével jelennek meg, ezzel segítve a hallgatókat az információáradatban való eligazodásban.

¹⁰¹ oroszul В Контакте. Ez egy 2006-ban alapított orosz közösségi hálózat, székhelye Szentpéterváron van.

7. Információs műveletek egyedisége az orosz-ukrán konfliktusban

Meglátásom szerint az orosz-ukrán konfliktushoz kapcsolódó információs műveleteket és hatásukat 2022 februárjától, folyamatában érdemes vizsgálni. Az ukrán média az orosz katonai műveleteket több, de mindig negatív szempontból világítja meg. Az ukrán álláspont folyamatosan azt hangsúlyozza, hogy A ország megtámadta B országot, ahol A országban egyszemélyes, autokrata vezető határozza meg a katonai/politikai döntéseket.

Fontos kiemelni, hogy konfliktushelyzetben a megtámadott ország alapvető célja a szervezett rend fenntartása, az információs ellenőrzés és ellenőrizhetőség fenntartása, az ellenérdekeltségű fél szemszögéből pedig ezek ellenkezője állapítható meg. Ezt az ellenérdekeltségű félt érintő negatív, a saját oldalon pedig pozitív irányú, egymással összehangolt információs műveletekkel lehet elérni. Az információs műveletek alapvetően erre irányulnak. (Haig–Várhegyi 2005)

Az orosz-ukrán konfliktus során mindkét fél jól azonosítható módon alkalmazza az információs műveleteket az alábbiak szerint:

1. azokat arra használja fel, hogy saját katonai/politikai/gazdasági tevékenységét és műveleteit a lakosság részére pozitív módon ábrázolja. Ezt a lakosság posztokban és bloggokban is megerősíti, így ez a tevékenység jelenleg hatványozottan működik;
2. az információs műveletek célja a szembenálló fél lejáratása, a nemzetközi közösség és szervezetek (amerikai szenátus, Európai Parlament) előtti hiteltelenné tétele, a szembenálló fél kormányán belüli alkotmányos rend megbontása, az ellenérdekelte politikai vezetők lejáratása, esetleges egészségi problémájuk feltárása, előéletük részletezése;
3. a nem kormányzati szereplők az egyes eseményeket a valóságtól részben eltérő módon ábrázolják, ehhez nem aktuális események média anyagait vagy digitális technológiával előállított, hamis videókat használnak fel annak érdekében, hogy saját csatornájuk, blogjuk nézettségét növeljék. Ez eltérő tematikájú bloggoknál és csatornáknál több esetben „off-topic” témaként is megjelenik.

A szembenálló felek a közösségi médiában, valamint még a klasszikus értelemben vett hírcsatornákon is sikeresen alkalmazzák az információs műveleteket arra, hogy álláspontjukat alátámasztó propagandaanyagokat, illetve álhíreket terjesszenek, valamint a felhasználókat, olvasókat megtévezzék.

Február 24-ét követően az ukrán közösségi hálózatokon a következő témakörök köré csoportosuló információk megosztása volt jellemző:

- az ukrán erők honvédő harca és annak megkérdőjelezhetetlen jogalapja;
- az ukrán haderő és polgári ellenállás kiemelkedő hatékonysága;
- az orosz katonai erők brutalitása, háborús bűnök elkövetése, tömegsírok feltárása;
- az orosz erők tehetetlensége és stratégiai tévedései;
- a nyugati, nagy pontosságú fegyveradományok szükségessége;
- az ukrán és orosz harcászati tevékenységek;
- az orosz tüzérségi csapások, azok által végzett pusztítás;
- az ukrán alegységek harca nyílt és átszeldelt terepen;
- pilóta nélküli repülőeszköz¹⁰² végrehajtott támadás orosz alegységek ellen, amelyek védelemben vannak;
- a visszafoglalt területek műszaki mentesítése;
- az ukrán haderő sikeres légvédelmi tevékenysége;
- harcjármű menetoszlopok mozgása.

Az orosz–ukrán konfliktus során megállapítható, hogy az orosz fél álláspontja megosztására előszeretettel alkalmazza a Russia Today és Sputnik orosz kötődésű médiafelületeket és a YouTube csatornát. Ezzel szemben elmondható, hogy az ukrán fél az információs térben előnyben részesíti az üzenetküldő alkalmazások szolgáltatásait. Természetesen számos ukrán YouTube csatorna is közvetíti az ukrán erők harcát.

Az ukrán haderő állománya a védelmi harc megvívása során erősen támaszkodik a kibertér nyújtotta lehetőségekre, a katonai műveletekkel párhuzamosan hatékonyan alkalmazza az információs tér nyújtotta alábbi lehetőségeket:

- azonosítják a támadó orosz erők alegységeinek, egységeinek és magasabb egységeinek parancsokait, akik ellen célzott támadásokat hajtanak végre;
- az online üzenetküldő és fájlmegosztó alkalmazások segítségével egy alulról szerveződő felderítő rendszert működtetnek. A harctéri szenzorokat kiegészítik vagy

¹⁰² Angolul Unmanned Aerial Vehicle – UAV, a köznyelvben gyakran említik ezeket „drónoknak”.

kiváltják a lakosságnál megtalálható IoT eszközök¹⁰³. Ezek képesek képek, hangok, valamint földrajzi koordináták továbbítására is, emellett nagy számban és területileg elosztva helyezkednek el. Ennek következtében az ukrán harctéri vezetés a védelmi harc megvívása során azonnali információkkal rendelkezik az ellenséges alegységek számáról, helyzetéről és mozgásáról, esetlegesen a harcértékről is;

- a lakosság által közvetített, azonosíthatatlan időben és helyszínen készült képek és videók megosztásával képesek manipulálni a nemzetközi média felhasználóit (harctéri kivégzések, bucsai mészárlás, Mariupol és Kijev védelme, Hosztomel és Harkov bombázása);
- nyílt ukrán internetes felületeken személyes adatokat publikálnak annak érdekében, hogy a médiafogyasztóknak bemutassák az általuk háborús bűnösöknek vélt személyeket.

Az orosz-ukrán konfliktus során a szembenálló felek egyes katonai műveleteiket részleteiben, saját szemszögből mutatják be, illetve publikálják a nemzetközi médiában. Az információs műveletek tekintetében megállapítható, hogy a szembenálló felek egymást okolják a konfliktus kirobbanásáért, a kiterjedt katonai, gazdasági és energetikai válságért, a polgári lakosság szenvedése miatt, a harcok során elkövetett háborús bűnökért, és álláspontjuk bizonyítására felhasználják az online és közösségi médiát is.

Néhány megtörtént eseményen keresztül bemutatom, majd elemzem az események szemléltetésének közös pontjait, azokból következtetéseket vonok le. Felhívom a figyelmet arra, az orosz és az ukrán média milyen eltérésekkel mutatja be az egyes eseményeket. Ezekből levonható a következtetés, a szembenálló felek az eseményekkel kapcsolatos tájékoztatást miként használják fel az információs műveleteik során.

¹⁰³ A „dolgok internetje” (angolul: Internet of Things, rövidítve: IoT) olyan különböző, egyértelműen azonosítható elektronikai eszközöket jelent, amelyek képesek felismerni valamilyen lényegi információt, és azt egy internet alapú hálózaton egy másik eszközzel kommunikálni.

a) A Zaporizzsjai Atomerőmű körzetében folyó harcok

Az első az Ukrajna Zaporizzsjai területén fekvő Enerhodar¹⁰⁴ város mellett működő Zaporizzsjai Atomerőmű (ЗАЕС¹⁰⁵¹⁰⁶) esete.

2022. március 4-én az orosz erők bevonultak az atomerőmű területére, a kialakult összecsapásban kigyulladt az erőmű oktatási épülete. A támadás során a reaktor blokkjain nem történt sérülés, a sugárszint nem emelkedett. Ezt követően a tüzet eloltották, majd az oroszok átvették az irányítást az objektum felett. A március 4-ei támadás idején az 1. reaktorblokk karbantartás miatt állt. A 2. blokk üzemel, és az erőmű saját szükségleteit fedezi. A 3. blokkot hűtik, leállítása folyamatban van. A 4. blokk 825 mW-os teljesítménnyel üzemel. Az 5. és 6. blokk a nukleáris létesítmények hűtését biztosítja.

Az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériuma figyelmeztette a washingtoni orosz nagykövetet, hogy az orosz kormány szüntessen be mindenfajta katonai műveletet a létesítménynél. Anatolij Antonov orosz nagykövetet augusztus 18-án kérték be az amerikai külügyminisztériumba¹⁰⁷.

Denisz Monasztirszkij ukrán belügyminiszter kijelentette, minden felelősség az Orosz Föderációt terheli azért, ami az atomerőműben eddig történt, illetve a közeljövőben történni fog, és fel kell készülni minden lehetséges forgatókönyvre ezzel kapcsolatban¹⁰⁸.

A Nemzetközi Atomenergiai Ügynökség (NAÜ¹⁰⁹) augusztus 8-ai álláspontja szerint arra lehet következtetni, hogy az atomerőműben a nukleáris biztonság és védetség helyzete stabil, és nem áll fenn a biztonságra nézve azonnali fenyegetés.

Augusztus 24-én az orosz fél egy független vizsgálóbizottság felállítását kérte a NAÜ-től¹¹⁰. A NAÜ ellenőrei szeptember 1-én érkeztek az atomerőmű területére.

¹⁰⁴ Ukránul Enerhodar.

¹⁰⁵ A Zaporizzsjai Atomerőmű hivatalos honlapja: <https://www.energoatom.com.ua/>

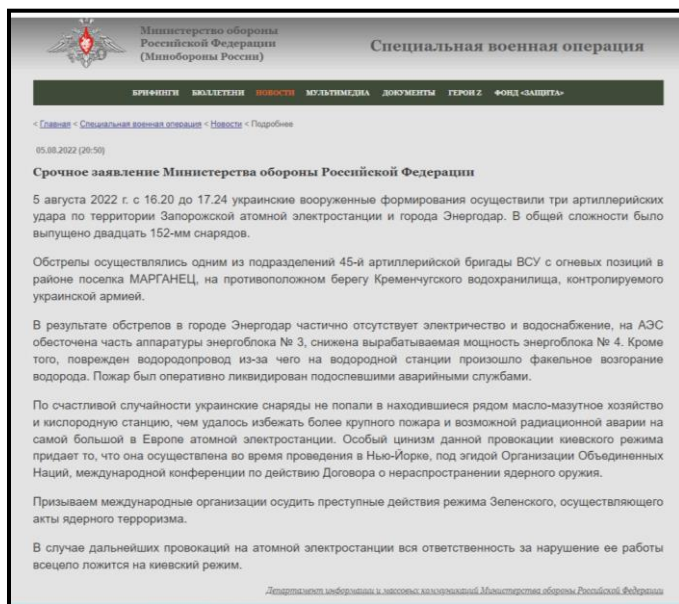
¹⁰⁶ oroszul Запоріжська атомна електростанція – ЗАЕС

¹⁰⁷ Безп'ятчук Жанна: *Ситуація близька до Фукусіми, допомоги світу немає*". Интерв'ю з інженером Запорізької АЕС., BBC 13 серпня 2022 Letöltve: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62532425>

¹⁰⁸ КАТАШИНСЬКА, АЛБОНА: Денис Монастирський: МВС готується до будь-яких сценаріїв на ЗАЕС, <https://kp.ua/ua/politics/a654419-denis-monastirskij-mvs-hotujetsja-do-bud-jakikh-stsenarijiv-na-zaes->, letöltés ideje: 2022.11.10.

¹⁰⁹ angolul International Atomic Energy Agency – IAEA

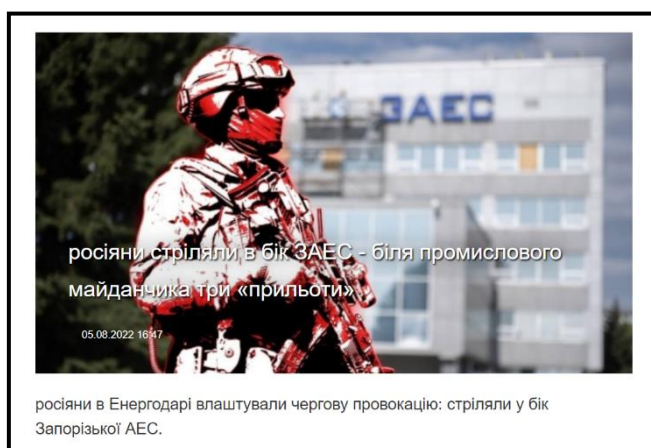
¹¹⁰ Zaporizzsjai Atomerőmű: vizsgálóbizottság létrehozásáról tárgyaltak az oroszok a Nemzetközi Atomenergia-ügynökséggel, https://mandiner.hu/cikk/20220824_zaporizzsjai_atomeromu_atom_energia_orosz_ukran_haboru, letöltés ideje: 2022.09.20.

3. ábra Az Oroszországi Föderáció védelmi minisztériumának rendkívüli közleménye

2022. augusztus 5-én az orosz védelmi minisztérium rendkívüli közleményt adott ki, amelyben nyilvánosságra hozta, három ukrán tüzérségi csapás érte a Zaporizzsjai Atomerőművet és Energodar város területét. A támadás következtében Energodarban áram- és vízellátási problémák keletkeztek, az atomerőmű 3. blokkját lekapcsolták a hálózatról, a 4. blokk termelését csökkentették. A támadás nem érintette a közeli olaj- és üzemanyagtároló létesítményeket, így Európa legnagyobb

atomerőművében elkerülhetővé vált a kiterjedt tűzveszély és a sugárkatasztrófa. Az orosz sajtóban megjelent közlemény egyértelmű ukrán provokációnak nevezte a történetet.¹¹¹

4. ábra Az oroszok az atomerőmű irányába lőttek

Az ukrán sajtóban augusztus 4-én megjelent információk szerint az orosz erők elfoglalták a Zaporizzsjai Atomerőmű területét, és 500 katonát, illetve számos haditechnikai eszközt telepítettek oda¹¹². Az ukrán közlemények szerint augusztus 5-én az orosz erők több alkalommal provokációt hajtottak végre, amelyek során az atomerőmű területét lőtték¹¹³.

¹¹¹Срочное заявление Министерства обороны Российской Федерации, https://z.mil.ru/spec_mil_oper/news/more.htm?id=12431834@egNews, letöltés ideje: 2022.08.25

¹¹² росіяни стріляли в бік ЗАЕС - біля промислового майданчика три «прильоти», <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3544307-rosiani-strilali-v-bik-zaes-bila-promislovogo-majdancika-tri-priloti.html>, letöltés ideje: 2022.09.20.

¹¹³ Загарбники вдруге за кілька годин обстріляли Запорізьку АЕС, <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3544429-zagarbniki-vdruge-za-kilka-godin-obstrilali-zaporizku-aes.html>, letöltés ideje: 2022.09.20.

5. ábra Zaporizzsja: Az ukrán álláspont szerint orosz rakéták rongálták meg az erőmű egy részét

A nemzetközi sajtóban megjelent hírek az ukrán állásponttal összhangban ábrázolják a Zaporizzsjai Atomerőműnél történt támadás részleteit. Augusztus 5-én a BBC megosztotta az ukrán atomenergetikai ügynökség nyilatkozatát, amely szerint orosz rakétatámadás érte az erőművet, de az hűtővíz-szivárgást nem okozott.¹¹⁴

Értékelésem az, hogy a szembeálló felek egymást vádolják a Zaporizzsjai Atomerőmű területén kialakult fegyveres konfliktussal, illetve az atomerőmű épségét és működését veszélyeztető katonai műveletek végrehajtásával. Az eseményekkel kapcsolatban a nemzetközi és az ukrán sajtóban megjelent hírek megegyeznek, alapvetően az orosz felet állítva be az atomerőművet ért támadások okozójának. Az ukrán sajtóban megjelent hírek képanyagaiban jellemzően a polgári lakosság és katonák láthatóak, ezzel személyesebbé, emberközelibbé válnak a közlemények, az emberek jobban magukénak érzik az ukrán katonák harcát. Az ukrán képi anyagok beállítása szerint az ukránok a hősiessé védők, míg az oroszok az agresszorok. Az orosz média képi anyagai ezzel szemben jellemzően haditechnikai eszközöket ábrázolnak, gyakran szerepel közöttük térképábrák.

¹¹⁴ Zaporizhzhia: Russian rockets damaged part of nuclear plant, Ukraine says, <https://www.bbc.com/news/world-europe-62432873>, letöltés ideje: 2022.08.25.

b) A bucsai mészárlás

A nemzetközi sajtóban 2022. április 4-e után „bucsai mészárlásként” vált ismertté az állítólagosan az orosz fegyveres erők által az ukrainai Bucsa városában elkövetett háborús bűnök sorozata¹¹⁵. Az ukrán hatóságok adatai szerint az orosz fegyveres erők állománya több mint 300 polgári személyt ölt meg a városban¹¹⁶. 2022. április 2-án Anatolij Fedoruk¹¹⁷, Bucsa polgármestere úgy nyilatkozott, hogy az orosz katonák embertelenül bántak az ukrán polgári személyekkel, sokukat megerőszakolták, megkínózták, majd megölték. Az ukrán vezetés a Bucsában történeteket népiirtásnak nevezte. Oroszország és Ukrajna is felkérte a Nemzetközi Büntetőbíróságot (ICC¹¹⁸) arra, hogy vizsgálja ki az eseteket.

Az orosz kormány tagadta, hogy megtörtént volna a bucsai mészárlás, az erről készült képeket, videókat egyértelműen ukrán és nyugati provokációnak, a nyugati sajtó számára megrendezett eseménynek titulálta¹¹⁹. Április 3-án az orosz védelmi minisztérium egyértelműen cáfolta a bucsai mészárlás tényét, és közleményében kiemelte, az orosz haderő 452 tonna humanitárius segélyt szállított a Bucsa körzetében tartózkodó polgári személyeknek¹²⁰. Az orosz védelmi minisztérium állítása szerint amíg Bucsa orosz ellenőrzés alatt állt, az orosz haderő a város északi részén humanitárius folyosót biztosított a menekülő polgári lakosság számára. Ezzel szemben az ukrán csapatok folyamatosan bombázták a város déli kerületeit¹²¹. A tájékoztatás szerint az orosz fegyveres erők március 30-án kiürítették Bucsát, ezt Anatolij Fedoruk polgármester 31-én megerősítette¹²². Orosz álláspont szerint az utcán összekötözött kézzel lelőtt helyiekről csak az orosz kivonulás után négy nappal, az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU¹²³) és az ukrán média megérkezése után tudósítottak¹²⁴. Az orosz

¹¹⁵ Bucha killings: 'The world cannot be tricked anymore', <https://www.aljazeera.com/news/2022/4/4/will-the-bucha-massacre-wake-up-the-world>, letöltés ideje: 2022.10.22.

¹¹⁶ Ukraine Says Killing of Civilians in Bucha a 'Deliberate Massacre', <https://www.themoscowtimes.com/2022/04/03/ukraine-says-killing-of-civilians-in-bucha-a-deliberate-massacre-a77187>, letöltés ideje: 2022.09.19.

¹¹⁷ Anatolij Petrovych Fedoruk (Ukrainian: Анатолій Петрович Федорук) 1972.05.10-én született ukrán politikus. 1998.04.07-óta ő Bucsa polgármestere.

¹¹⁸ angolul International Criminal Court –ICC

¹¹⁹ Russia denies killing civilians in Ukraine's Bucha, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-denies-killing-civilians-ukraines-bucha-2022-04-03/>, letöltés ideje: 2022.09.19.

¹²⁰ Russia denies killings in Bucha, calls images of bodies 'another production' by Kyiv, <https://www.timesofisrael.com/russia-denies-killings-in-bucha-says-images-of-bodies-another-production-by-kyiv/> letöltés ideje: 2022.09.19.

¹²¹ Russia denies killings in Bucha, calls images of bodies 'another production' by Kyiv, <https://www.timesofisrael.com/russia-denies-killings-in-bucha-says-images-of-bodies-another-production-by-kyiv/> letöltés ideje: 2022.09.19.

¹²² Russia denies killing civilians in Ukraine's Bucha, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-denies-killing-civilians-ukraines-bucha-2022-04-03/>, letöltés ideje: 2022.09.19.

¹²³ ukránul Служба безпеки України - Szluzsba bezpeki Ukrajini – SZBU

¹²⁴ Минобороны отреагировало на заявления Украины о массовых убийствах в Буче, <https://lenta.ru/news/2022/04/03/bucha/>, letöltés ideje: 2022.11.02.

álláspont szerint a „bűncselekmények bizonyítékai” csak a negyedik napon jelentek meg a sajtóban, amikor az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU¹²⁵) tisztjei megérkeztek a városba¹²⁶¹²⁷¹²⁸¹²⁹¹³⁰.

A nyílt médiában megjelent hírek több oldalról mutatták be az eseményt. A vizsgálatunk alapján látható, hogy az orosz és ukrán média teljesen ellentmondó híreket oszt meg, a nemzetközi média viszont egyértelműen az ukrán fél álláspontjával közel azonos véleményt formál.

6. ábra Az Oroszországi Föderáció védelmi minisztériuma a bucsai felvételeket Kijev által megrendezett, nyugati sajtónak szánt termékeknek nevezte

Az orosz védelmi minisztérium közleménye szerint a Bucsa városában történeteket ábrázoló fotók és egyéb hírek egyértelműen az ukránok által a nyugati média számára megrendezett jeleneteket ábrázolják. A bucsai eseményekhez kapcsolódó orosz tájékoztatás a harci eseményekre korlátozódik. Az orosz sajtóban megjelenő, a bucsai eseményekkel foglalkozó cikkek fotóinak középpontjában a részt vett haditechnikai eszközök láthatóak¹³¹.

¹²⁵ ukránul Служба безпеки України, Szluzsba bezpeki Ukrajini – SZBU

¹²⁶ Egymást vádolják az ukránok és az oroszok a bucsai mészárlással, <https://www.origo.hu/nagyvilag/20220405-mit-lehet-tudni-a-bucsai-meszarlasrol.html>

¹²⁷ Минобороны назвало кадры из Бучи постановкой Киева для западных СМИ, <https://ria.ru/20220403/minoborony-1781557525.html> Letöltés ideje: 2022.09.01.

¹²⁸ Минобороны РФ назвало фото и видео из Бучи постановкой для западных СМИ, https://www.dp.ru/a/2022/04/03/Minoboroni_RF_nazvalo_kad Letöltés ideje: 2022.09.01.

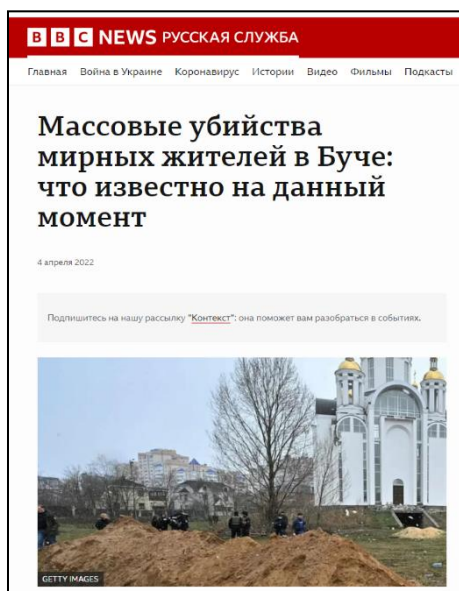
¹²⁹ У Бучі нарахували вже 340 тіл, але це ще не все, <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/4/7336983/> Letöltés ideje: 2022.09.01.

¹³⁰ Bucha killings: Satellite image of bodies site contradicts Russian claims, <https://www.bbc.com/news/60981238> Letöltés ideje: 2022.09.01.

¹³¹ Минобороны назвало кадры из Бучи постановкой Киева для западных СМИ, <https://ria.ru/20220403/minoborony-1781557525.html> Letöltés ideje: 2022.09.01.

7. ábra Eddig 340 holttestet találtak Bucsában, de ez még nem az összes

8. ábra Tömeges mészárlás Bucsá lakóinak körében: amit jelenleg tudni lehet

Az ukrán sajtóban megjelent álláspont az Orosz Föderáció kijelölt állományának Bucsában elkövetett tetteit szubjektív módon ábrázolja. A nagyobb érzelmi (kognitív) hatás elérése érdekében a közvélemény számára sokkoló felvételeken túlnyomórészt az utcán talált, feltehetőleg orosz katonák által megölt ukrán polgári személyek és katonák láthatóak.¹³²

A nemzetközi sajtóban megjelent hírek alapvetően az ukrán állásponttal összhangban ábrázolják a bucsai eseményeket: az ukrán népet, mint áldozatot mutatják be¹³³.

Összegzőként megállapítható, hogy a nemzetközi és az ukrán sajtó azonos szemszögből, az orosz felet negatív színben feltüntetve ábrázolja a bucsai eseményeket. Az orosz média ezzel szemben tényszerű közleményekre szorítkozik, amelyekben tárgyilagosan írja le a történeteket, és felhívja a közvélemény figyelmét a szerintük ukrán propaganda által készített álhírekre. A felek által nyilvánosságra hozott, egymásnak ellentmondó tények és adatok között a híreket olvasó nem

tud eligazodni, az teljesen alkalmas az olvasók megtévesztésére. A nemzetközi média olvasóinak nagy része sem oroszul, sem ukránul nem beszél, így kizárólag a nemzetközi anyagokból számaznak az ismeretei. Ezek a nyelvi akadályok erősítik az egyoldalú tájékoztatás torzító hatását. Mivel az egyes orosz állami tisztviselőkről számos adat fellelhető az interneten, nem zárható ki, hogy ezen adatok gyűjtése segíti az orosz állomány ellen végrehajtott támadásokat is¹³⁴.

¹³² У Бучі нарахували вже 340 тіл, але це ще не все, <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/4/7336983/> Letöltés ideje: 2022.09.01.

¹³³ Массовые убийства мирных жителей в Буче: что известно на данный момент, <https://www.bbc.com/russian/news-60986588> Letöltés ideje: 2022.09.01.

¹³⁴ Például Ivan Szusko orosz kormánytisztviselő ellen végrehajtott támadás.

c) A hosztomeli repülőtér elleni támadás

Az ukrajnai katonai műveletek 2022. február 24-ei megindításával egyidőben az orosz erők megkezdték több stratégiai fontosságú katonai objektum, így a hosztomeli repülőtér elleni támadást is. A Hosztomeltől kettő kilométerre, Kijevtől pedig 25 kilométerre fekvő teherforgalmi repülőtér elfoglalása kulcsfontosságú volt a műveletek kezdeti szakaszában, mivel az orosz erők ezáltal terveztek egy légihidat létrehozni a megszállt terület és az ellátó támaszpontok, logisztikai rendszerelemek között. Az ukrán sajtóban megjelent információk szerint az ukrán erők sikeres ellentámadását követően március végén az orosz erők visszavonták alegységeiket a repülőtérrel.

A katonai műveletek Hosztomel térségében február 24-én indultak, amikor orosz Mi-8 (HIP) típusú szállító és KA-52 (HOKUM B) típusú harci helikopterekből álló alegység lépte át a belorusz-ukrán határt, és északi irányból megközelítette Hosztomelt. Ezzel a meglepetésszerű művelettel az orosz erők a további alegységek érkezéséig elfoglalni és biztosítani akarták a kifutópályát. Az orosz alegységek támadása sikeres volt¹³⁵, azonban az ukrán erők még aznap ellenlökést hajtottak végre. Február 24-én az ukrán szárazföldi erők és a Nemzeti Gárda 4. gyorsreagálás hadteste visszafoglalta az Antonov repülőteret¹³⁶. A harcok során, az orosz támadások következtében az ukrán nemzeti identitás számára szimbolikus¹³⁷ An-225 Mrija¹³⁸ típusú szállító repülőgép és a repülőtér kifutópályája is megsemmisült¹³⁹.

Az orosz sajtó szűkszavúan nyilatkozott a hosztomeli harctéren történt eseményekről, folyamatában nem tett említést a napi harci cselekményekről, így azok alakulása nem nyomon követhető. A védelmi minisztérium március 7-ei, napi harctéri eseményekről szóló közleményében megemlítette, hogy az orosz katonai erők aznap Hosztomel térségében

¹³⁵ Russian helicopters attack military airport near Kyiv - Ukrainian officials, <https://www.reuters.com/world/europe/russian-helicopters-attack-military-airport-near-kyiv-ukrainian-officials-2022-02-24/>, letöltés ideje: 2022.09.21.

¹³⁶ Гостомель отбили, но там продолжается зачистка врага, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/02/24/7325572/>, letöltés ideje: 2022.09.21.

¹³⁷ On its national day, Ukraine looks forward to making the 'Dream' a reality again, <https://theloadstar.com/on-its-national-day-ukraine-looks-forward-to-making-the-dream-a-reality-again/>, letöltés ideje: 2022.11.05.

¹³⁸ A szovjet Antonov tervezőirodában az 1980-as évek második felében kifejlesztett szállító repülőgép, amely 640 tonnás maximális felszálló tömegével és fizikai méreteivel a világ legnehezebb repülőgépe volt. A hosztomeli harcok során a típus egyetlen üzemelő példánya semmisült meg. Egy másik, szintén Ukrajnában található példánya 60%-ban van csak kész, építését a Szovjetunió felbomlása után, alkatrészhiány miatt felfüggesztették. A működőképes gép megsemmisülése után Zelenszkij ukrán államfő kijelentette, Ukrajnának új Mriját kellene építenie, ezzel állítva emléket a harcok során elhunyt pilótáknak.

¹³⁹ У результаті російської атаки згорів найбільший в світі літак «Мрія», <https://www.radiosvoboda.org/a/news-v-rezultati-rosiyskoyi-ataky-z-horiv-naybilshyy-v-sviti-litak-mriya-31726400.html>, letöltés ideje: 2022.09.21.

megsemmisítettek egy Sz-25 (FROGFOOT A) típusú csatarepülőgépet¹⁴⁰. Ugyanezt a hírt a RIA Novosztyi orosz hírportál is megosztotta¹⁴¹. Az orosz média a vizsgált időpontban nem publikált olyan cikkeket, amelyekben részleteiben bemutatja az eseményeket. A kulcsszavas keresés során képi anyagot orosz forrásokból érdemben nem lehetett találni. Feltételezhetően ez a kevésbé sikeres orosz műveletek következménye.

9. ábra Folytatódnak a véres harcok Hosztomelben - az ukrán speciális erők 20 orosz harcjárművet semmisítettek meg

Az ukrán sajtó közleményei szerint a hosztomeli repülőtér körüli harcok még március 3-án is folytatódtak, aznap az ukrán erők 20 orosz harcjárművet megsemmisítettek.¹⁴² Az április 6-ai ukrán sajtó arról számolt be, hogy az orosz megszállás 35 napja alatt 400 ukrán polgári személy tűnt el Kijev megyéből, Hosztomel, Bucsa és Irpiny településekről. Anton Herascenko, az ukrán belügyminiszter tanácsadójának nyilatkozata szerint több mint 400 polgári áldozatot tartanak nyilván.¹⁴³¹⁴⁴ Az orosz sajtó egyértelműen tagadja, hogy az orosz haderő kijelölt állományának köze

lenne a 400 ukrán polgári személy eltűnéséhez.

¹⁴⁰ Брифинг Минобороны России, https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12412001@egNews, letöltés ideje: 2022.09.22.

¹⁴¹ Российские военные сбили 14 украинских самолетов, вертолетов и дронов, <https://ria.ru/20220307/ukraina-1777017466.html>, letöltés ideje: 2022.09.22.

¹⁴² У Гостомелі тривають запеклі бої: український спецназ знищив 20 бойових машин росіян, <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/3/7327946/>, letöltés ideje: 2022.09.22.

¹⁴³ В освобожденном Гостомеле почти 400 человек пропало без вести – местные власти, <https://ru.slovoidilo.ua/2022/04/06/novost/obshchestvo/osvobozhdennom-gostomele-pochti-400-chelovek-propalo-vesti-mestnye-vlasti>, letöltés ideje: 2022.09.22.

¹⁴⁴ На Київщині відомо про більш ніж 400 убитих росіянами мирних жителів – МВС, <https://www.unian.ua/society/vidomo-pro-bilsh-nizh-400-ukrajinciv-ubitih-okupantami-na-kijivshchini-mvs-novini-kiyeva-11777007.html>, letöltés ideje: 2022.11.02.

10. ábra Oroszország megalázó visszavonulásra kényszerült a harci terveik szempontjából kulcsfontosságú ukrán reptérről

A nemzetközi sajtó beszámolója szerint az ukrán ellentámadás következtében az orosz erők március 31-én kivonták erőiket a hosztomeli repülőtér környékéről¹⁴⁵.

Összegzésképp megállapítható, hogy a felek által megosztott információk a műveletekről és az elért sikerekről egymásnak ellentmondóak. Az ukrán és nemzetközi sajtó – egymással összhangban – a hosztomeli harcok kezdete óta az orosz veszteségek megjelenítésére helyezte a hangsúlyt. Ezekben a hírekben a képi anyag a megrongálódott, működésképtelen orosz haditechnikai eszközöket ábrázolta. A hosztomeli harcokról szóló orosz beszámolók feltehetőleg azért hiányosak, mert az események nem az orosz elgondolásnak megfelelően alakultak. Az orosz nyelvű cikkek a műveleteket, míg az ukrán cikkek képi anyagai az orosz veszteségeken túl a polgári személyek és katonák szenvedéseit helyezik középpontba.

¹⁴⁵ Russia forced into humiliating retreat from Ukraine airport key to their battle plans <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/03/31/russia-forced-humiliating-retreat-ukraine-airport-key-battle/>, letöltés ideje: 2022.09.22.

d) Mariupoli és az azovszti védelmi harc

A 2022. február 24-től május 16-ig tartó, a kelet-ukrajnai offenzíva részét képező mariupoli harcok lezárásaként került sor az Azovszti Kohászati Ipartelepen¹⁴⁶ vívott védelmi harcra. Mariupol¹⁴⁷ város bevétele az orosz álláspont szerint a haderő egyik legfontosabb célja volt mind stratégiai, mind ideológiai (ukrán szélsőjobbaldali eszmékkel szembeni harc) szempontból. Stratégiai szinten a város ellenőrzése biztosította az orosz haderő számára a Krím és az ellenőrzésük alatt álló szakadár területek összeköttetését és ellátási lánc fenntartását¹⁴⁸. Az orosz kormány álláspontja szerint az egyik legfontosabb ukrán szélsőjobbaldali alakulat, az Azov-ezred¹⁴⁹ székhelye Mariupol. Ez az orosz sajtóban használt „ukránaitlanítással”¹⁵⁰ együtt az Ukrajna ellen indított műveletek egyik fő ideológiai indítékát képezte¹⁵¹. A védelmi harc során Mariupolban rendkívül súlyos humanitárius válság alakult ki. Az ukrán hatóságok szerint a bombázások során több mint 21 000 polgári személy vesztette életét¹⁵²¹⁵³.

A február 24-e óta tartó harcok során az orosz erők tüzérségi csapásai miatt április 10-re az ukrán haderő kiszorult a város lakónegyedeiből és a Primorszkij-negyed¹⁵⁴, illetve az Azovszti vasüzem területére vonult vissza. A Fekete-tenger partján fekvő Azovszti Kohászati Kombinát egy 2x2 km-es területen elhelyezkedő fémipari létesítmény, Ukrajna egyik legnagyobb gyárkomplexuma. Orosz becslések szerint április 10-re az üzem területére mintegy 3000-3500 ukrán katona vonult vissza. A gyárpépületek alatt többemelet mély pincerendszer húzódik, így az megfelelő volt az ukrán erőknek a védelmi harc megvívására.

¹⁴⁶ ukránul Металургійний Комбінат Азовсталь

¹⁴⁷ oroszul Мариуполь

¹⁴⁸ Why is Mariupol so important to Russian forces?, <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/22/mariupol-important-russian-forces-moscow-port-city>, letöltés ideje: 2022.09.27.

¹⁴⁹ A 900 taggal rendelkező ezred 2014-óta az ukrán nemzeti gárda része, harcosai pedig többségében antiszemiták és a fehér faj felsőbbrendűségét hirdették.

¹⁵⁰ Az orosz katonai vezetés a különleges műveletek kezdetén fő célkitűzésnek Ukrajna nácitlanítását nevezte meg, ezt az orosz sajtóban „ukránaitlanítása” fogalommal aposztrofálták. Jelenleg az orosz sajtó „ördögüzésné” definiálja az orosz haderő ukrán műveleteit.

¹⁵¹ Azov Regiment takes centre stage in Ukraine propaganda war, <https://www.france24.com/en/live-news/20220325-azov-regiment-takes-centre-stage-in-ukraine-propaganda-war>, letöltés ideje: 2022.09.27.

¹⁵² Mariupol is on the brink of surrender, with 21,000 dead and counting, <https://www.businessinsider.com/mariupol-on-brink-of-surrender-ukraine-russia-2022-4>, letöltés ideje: 2022.09.27.

¹⁵³ Mariupol mayor says siege has killed more than 10K civilians, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-state-of-the-union-address-zelenskyy-biden-kyiv-7cc069b80178629a60f4f2d166348d45>, letöltés ideje: 2022. 09. 27.

¹⁵⁴ Mariupol délnyugati része.

Olekszij Aresztovics¹⁵⁵ ukrán elnöki tanácsadó április 13-ai közleménye¹⁵⁶ szerint a város nyugati részén harcoló 36. számú tengerészgyalogos dandárnak sikerült áttörnie az orosz állásokat, és egyesült az Azovsztal üzemnél harcoló Azov-ezred tagjaival¹⁵⁷. Ugyanezen a napon sajtóinformációk szerint 1026 ukrán katona esett orosz hadifogságba¹⁵⁸. Április 25-én Mihail Mizincev vezérezredes¹⁵⁹, a humanitárius reagálásért felelős orosz tárcaközi koordinációs parancsnokság és a Nemzeti Védelmi Irányító Központ¹⁶⁰ vezetője azonnali, egyoldalú fegyverszünetet hirdetett, hogy az Azovsztal területén rekedt polgári személyek elhagyhassák a harcok helyszínét¹⁶¹. A harcok május 2-án újultak ki ismét¹⁶², az orosz erők ezután behatoltak az erőmű területére. Május 4-én az ukrán sajtó arról számolt be, hogy az oroszok azovsztali műveletei sikertelenek¹⁶³. A sorozatos támadások hatására legyengült és készleteikből kifogyó ukrán erők végül május 16-án, 82 napig tartó ellenállás után letették a fegyvereket és megadták magukat az oroszoknak¹⁶⁴. Az erőmű területén harcoló ukrán katonák a nagyobb figyelemfelkeltés érdekében a közösségi médiát használták fel a nemzetközi vélemény befolyásolására és az erőműben a védelmi harc során átéltek tolmácsolására¹⁶⁵¹⁶⁶. Az ukrán erők emberveszteségük, az ellátási lánc hosszantartó megszakadása, így többek között

¹⁵⁵ Olekszij Aresztovics alezredes 1975.08.03-án született, georgiai származású ukrán nemzetbiztonsági főtitest. Korábban az orosz-ukrán konfliktus rendezésére létrejött Trilaterális Kontaktcsoport szóvivője, a Minszki Csoport ukrán delegációjának politikai tanácsadója, Andrij Jermak elnöki hivatalának független tanácsadója volt. 2022.02.24. óta Zelenszkij elnöki tanácsadója

¹⁵⁶ Az ukránok a háború szívében hajtottak végre sikeres akciót az elnöki tanácsadó szerint, <https://index.hu/kulfold/2022/04/13/haboru-oroszorszag-ukrajna-mariupol-tengereszgyalogos-azov-ezred/>, letöltés ideje: 2022.11.05.

¹⁵⁷ Ukraine says defenders of Mariupol consolidate, while Russia claims to take prisoners, https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-putin-news-04-13-22/h_c15c49b07b5a5ff5d7878ad8ea045eaa, letöltés ideje: 2022. 09. 27.

¹⁵⁸ Over 1,000 Ukraine marines surrender in key port of Mariupol, says Russia, <https://nypost.com/2022/04/13/russia-says-hundreds-of-ukraine-marines-surrender-in-key-port-of-mariupol/>, letöltés ideje: 2022. 09. 27.

¹⁵⁹ Mihail Mizincev 1962. szeptember 10-én született, 2022. óta az orosz védelmi miniszter helyettese.

¹⁶⁰ Oroszul Национальный центр управления обороной Российской Федерации (НЦУО РФ).

¹⁶¹ Azonnali egyoldalú fegyverszünetet hirdettek Mariupolban az oroszok, <https://infostart.hu/kulfold/2022/04/25/azonnali-egyoldal-u-fegyverszunetet-hirdetettek-mariupolban-az-oroszok>, letöltés ideje: 2022.09.28.

¹⁶² Mariupol mayor says contact has been lost with Ukrainian forces in Azovstal plant as heavy fighting continues, https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-04-22/h_b5fa6f7040e064a3fa7ffd9e88b3c3f1, letöltés ideje: 2022.09.28.

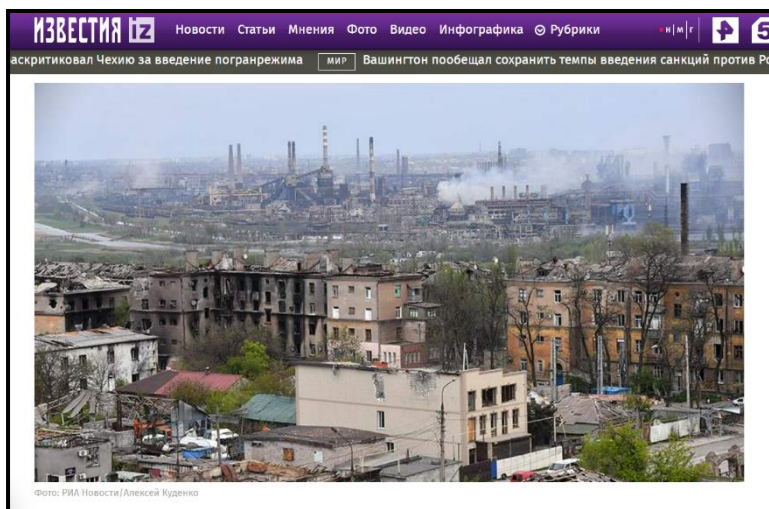
¹⁶³ "No success" for Russian troops at Azovstal, Ukrainian Armed Forces say, <https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-04-22/index.html>, letöltés ideje: 2022.09.28.

¹⁶⁴ Hundreds of Ukrainian troops evacuated from Mariupol steelworks after 82-day assault, <https://www.theguardian.com/world/2022/may/16/hundreds-of-ukrainian-troops-evacuated-from-azovstal-steelworks-after-82-day-assault>, letöltés ideje: 2022.11.05.

¹⁶⁵ "All women, children and elderly" have been evacuated from Azovstal, Ukrainian government says, <https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-07-22/index.html>, letöltés ideje: 2022.09.28.

¹⁶⁶ <https://www.facebook.com/serjvlk/posts/3282024215458081>

kritikus élelmiszerhiány miatt végül május 16-án adták meg magukat¹⁶⁷¹⁶⁸. Május 16-án Dimitrij Peszkov orosz elnöki szóvivő bejelentette, Vlagyimir Putyin elnök az orosz haderő veszteségeinek mérséklése céljából leállította az Azovsztal erőmű elleni támadást¹⁶⁹.

11. ábra Mariupol és az Azovsztal erőmű a harcok idején

A mariupoli és azovsztali harcokhoz kapcsolódó orosz sajtóközlemények elemzése során szembetűnő, hogy azok képi elemei a katonai cselekményekre, a konkrét ütközet előre haladására, az elért eredményekre koncentrálnak. Ezek a képek nem az olvasók érzelmeire próbálnak hatni,

hanem az események, a katonai

műveletek tényszerű bemutatására szorítkoznak.

12. ábra Az Azovsztal területén tartózkodó nácik felajánlották polgári személyek gyógyszerre történő cseréjét

A RIA Novosztyi által május 5-én közzétett hír szerint az erőművet védő ukrán katonák (akiket a cikk „náciknak nevez”) élelmiszerekért és gyógyszerekért cserébe az erőmű területén rekedt polgári személyeket ajánlott fel. A cikk szerint az orosz haderő ehhez hasonlítható módszert csak a szíriai háború során az Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL/DAESH¹⁷⁰) terrorista szervezet fegyvereseivel folytatott tárgyalások során tapasztalt.

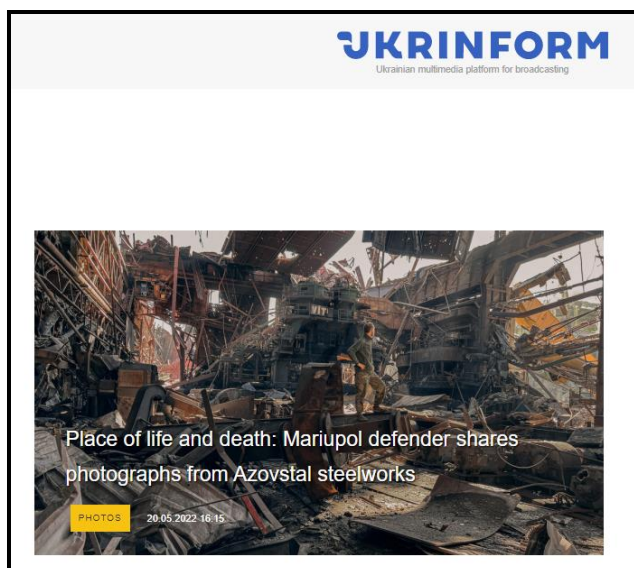
¹⁶⁷ The Ukrainian authorities declare an end to the combat mission in Mariupol after weeks of Russian siege., <https://www.nytimes.com/2022/05/16/world/europe/azovstal-mariupol.html>, letöltés ideje: 2022. szeptember 28.

¹⁶⁸ Mariupol has fallen to Russia. Here's what that means for Ukraine,

<https://www.npr.org/2022/05/18/1099885151/mariupol-falls-ukraine-russia-what-it-means>, 2022.09.28.

¹⁶⁹ Песков прокомментировал выход десяти военных с «Азовстали», <https://iz.ru/1335043/2022-05-16/peskov-prokommentiroval-vykhod-desiati-voennykh-s-azovstali>, letöltés ideje: 2022.09.28.

¹⁷⁰ Iraki és Levantei Iszlám Állam – ISIL-Daesh. Egy szunnita dzsihádot követő szervezet, amely 2014 óta egy transznacionális szunnita lázadó csoportként működött.

13. ábra Az élet és halál helyszíne: A mariupoli védő osztja meg az Azovsztal erőműben készült képeket

Az ukrán sajtó megjelenítette az ukrán erők védelmi és halogató harcát az erőmű területén, az ellátási lánc megszakadása következtében kialakult rossz körülményeket és az orosz támadás miatt romba dőlt Mariupolt és Azovsztal erőművet. Az azovsztali műveletek, majd az orosz hadifogságból szeptember 21-én szabadult ukrán katonákat az ukrán és nemzetközi sajtó egyértelműen nemzeti hősként ábrázolta¹⁷¹.

14. ábra Mariupol polgármestere szerint a harcok során több mint 10.000 polgári személy vesztette életét

A nemzetközi sajtóközlemények többsége a polgári áldozatok számát, az ő kritikus helyzetüket helyezi a középpontba. A cikkek képi elemei is ezt hangsúlyozzák, az olvasó érzelmeire próbálnak hatni. Emellett az olvasók feltehetően túlnyomórészt ezeket a mély érzelmi hatást kiváltó cikkeket olvassák el elsőként, mivel a katonai műveletekkel kapcsolatos hírek mellett ezek a típusú információk érdeklik a közösséget.

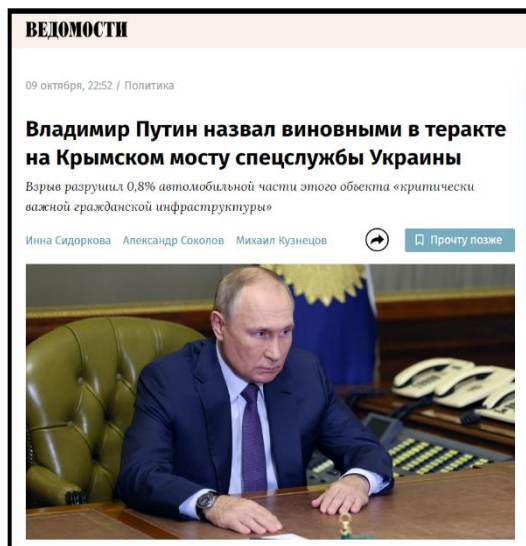
Értékelésem az, hogy az orosz és ukrán sajtó által megjelenített hírek ugyan egymásnak nem mondanak ellent, de más szempontok szerint ábrázolják az eseményeket. Az orosz sajtó előtérbe helyezte a katonai műveletek előrehaladásának bemutatását, míg az ukrán sajtó a polgári személyek és az ukrán katonák védelmi harcával, szenvedéseivel, az Azovsztal létesítményeiben keletkezett károkkal és az ennek következtében kialakult állapotokkal foglalkozott. A nemzetközi sajtó meghatározó része átvette az ukrán sajtó elemeit, az orosz

¹⁷¹ Azovstal Defenders Return Home From Captivity (Photo), https://en.defence-ua.com/news/azovstal_defenders_return_home_from_captivity_photo-4298.html, letöltés ideje: 2022.10.04.

fegyveres erőket beállítva a polgári lakosság és az orosz ukrán védők szenvedéseinek okozójaként.

e) A Kercsi hídnál történt robbanás körülményei

2022. október 8-án hajnali 6 órakor¹⁷² robbanás történt a Krím-félszigetet Oroszországgal összekötő Kercsi hídon¹⁷³¹⁷⁴. A híd közúti részén egy tehergépjármű robbant fel, amelynek következtében a hídon közlekedő, a Krímbe tartó, kőolajat szállító tehervonat hét vagonja kigyulladt, a közúti híd két eleme pedig leszakadt. A keletkezett tüzet három óra alatt sikerült eloltani. A balesetben három polgári személy életét veszítette. A közúti és vasúti közlekedés részleges helyreállítása október 8-án este 22:30-ra megtörtént¹⁷⁵. Vlagyimir Putyin orosz államfő terrorcselekménynek nevezte a történeteket, és annak kivizsgálására egy bizottság felállítását kezdeményezte¹⁷⁶. A 2018-ban átadott, 19 kilométer hosszú Kercsi híd Ukrajna számára szimbolikus jelentőséggel bír: ez a híd jelképezi a Krím félsziget 2014-ben történt annektálását. Ugyanakkor a híd a déli irányú orosz utánpótlási vonalak és a Krím Oroszország irányából történő közvetlen elérése szempontjából is kulcsfontosságú.

15. ábra Vlagyimir Putyin az ukrán szolgálatokat tette felelőssé a Krími hídon történt terrorcselekmény miatt

Október 8-án Vlagyimir Putyin orosz elnök arra utasította a Szövetségi Biztonsági Szolgálatot (FSZB¹⁷⁷), hogy kiemelt figyelemmel kísérje a híd biztonságát, és tegyen meg mindent az azt fenyegető veszélyek elhárítása érdekében¹⁷⁸. Az orosz államfő, Vladimir Konstantinov, a Krími Állami Tanács¹⁷⁹ elnöke és az orosz állami média egyértelműen az ukrán kormányt, az ukrán nemzetbiztonsági szolgálatokat vádolta meg a hídon történt robbanás megszervezésével és elkövetésével¹⁸⁰. Október 12-

¹⁷² CET + 1

¹⁷³ Key bridge linking Crimea to Russia hit by huge explosion, <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/08/crimea-kerch-bridge-explosions-russia-ukraine>, letöltés ideje: 2022.10.10.

¹⁷⁴ Az orosz, ukrán és nemzetközi sajtó a „Krími híd” megnevezést használja, magyar nyelven terjedt el a „Kercsi híd” elnevezés.

¹⁷⁵ Crimea bridge partly reopens after huge explosion – Russia, <https://www.bbc.com/news/world-europe-63183404>, letöltés ideje: 2022.10.10.

¹⁷⁶ Что известно о теракте на Крымском мосту, <https://tass.ru/proisshestviya/15992519>, letöltés ideje: 2022.10.10.

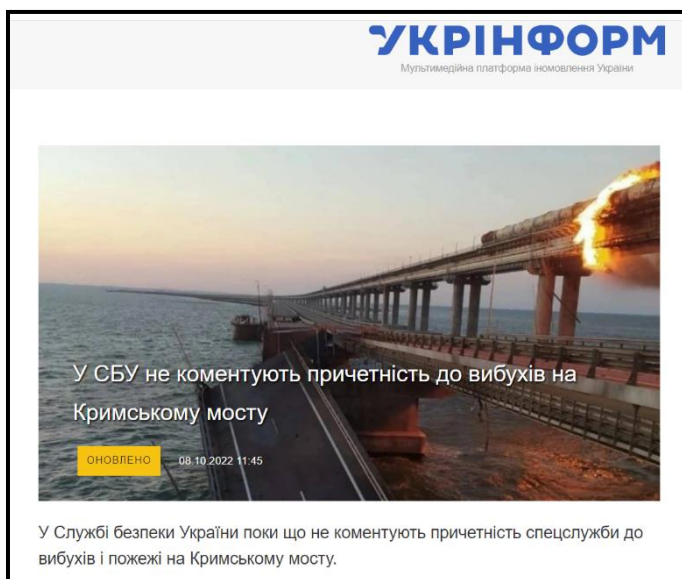
¹⁷⁷ oroszul Федеральная Служба Безопасности – Fegyerálnaja Szluzsba Bezopasznosztyi – FSZB

¹⁷⁸ Путин поручил ФСБ защищать Крымский мост, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/10/8/7370941/>, letöltés ideje: 2022.10.11.

¹⁷⁹ Oroszul Государственный Совет Республики Крым

¹⁸⁰ Владимир Путин назвал виновными в теракте на Крымском мосту спецслужбы Украины, <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2022/10/09/944606-putin-nazval-vinovnimi-v-terakte>, letöltés ideje: 2022.10.11.

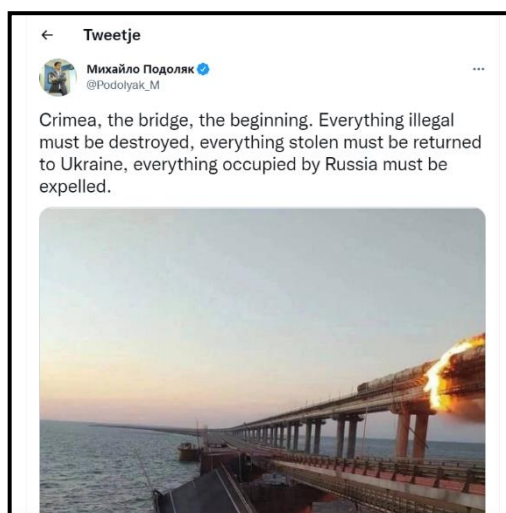
én megjelent sajtóközlemények szerint az orosz vezetés a Krími híd felrobbantásával Kirilo Budanov vezérőrnagyot¹⁸¹, az ukrán védelmi minisztérium Felderítő Főcsoportfőnökségének (HUR¹⁸²) vezetőjét vádolta. Budanov tagadta az ellene felhozott vádakat¹⁸³.

16. ábra Az SZBU nem kommentálja a Krími hídon történt robbantást

Az ukrán média tényyszerűen ábrázolta a Kercsi hídon történt robbanással kapcsolatos híreket. Egy október 8-án 11:45-kor az Ukrinform híroldalon megjelent információ szerint az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU¹⁸⁴) nem kommentálta a történeteket, és nem vállalta magára a robbantásban való érintettséget. Artem Dehtyarenko, az SZBU szóvivője kijelentette, kizárólag „a legvégső, győzelemmel záruló csata” megvívása után nyilatkoznak érdemben

az SZBU vagy más ukrán nemzetbiztonsági szolgálatnak robbantásban való érintettségéről¹⁸⁵.

Október 8-án Mihajlo Podoljak ukrán elnöki tanácsadó Twitteren közzétett bejegyzése szerint a Krímben történt robbanás csak a kezdet, és Ukrajnának minden eddigi illegális orosz lépést meg kell torolnia¹⁸⁶.

17. ábra Mihajlo Podoljak Twitteren közzétett bejegyzése a robbanásról

¹⁸¹ Kiril Budanov 2022.08.05. óta az ukrán védelmi minisztérium Felderítő Főcsoportfőnökségének vezetője.

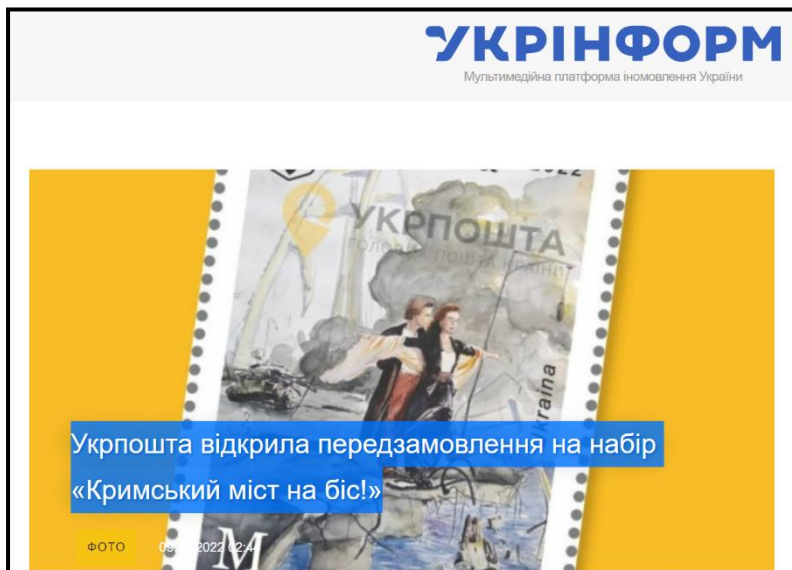
¹⁸² Головне управління розвідки Міністерства оборони України – HUR

¹⁸³ ФСБ звинуватила голову української розвідки Буданова в «організації теракту» на Кримському мості, <https://www.slovoudilo.ua/2022/10/12/novyna/suspilstvo/fsb-zvynuvatyla-holovu-ukrayinskoyi-rozvidky-budanova-orhanizacziyi-teraktu-krymskomu-mosti>, letöltés ideje: 2022.11.08.

¹⁸⁴ ukránul Служба безпеки України - Służba bezpieczeństwa Ukrainy – SZBU

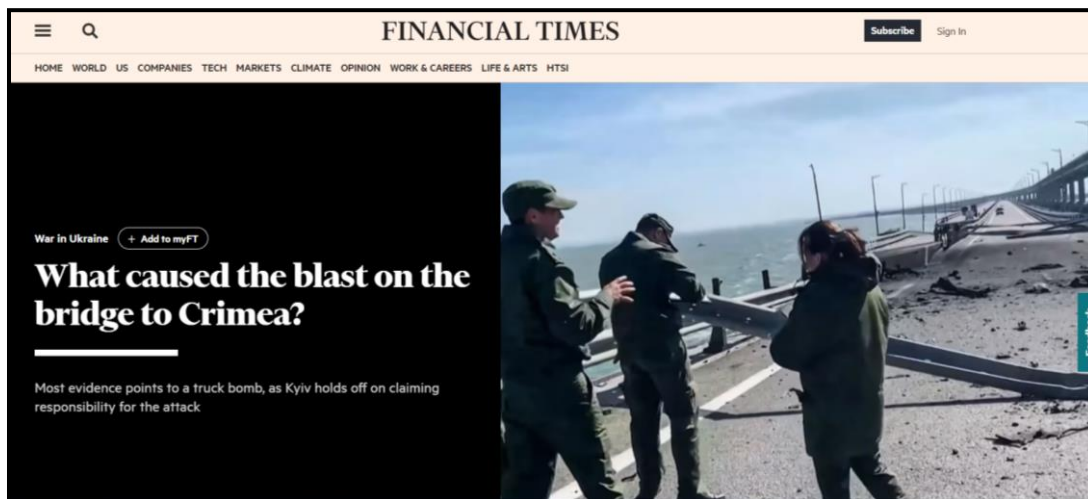
¹⁸⁵ У СБУ не коментують причетність до вибухів на Кримському мосту, <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3588771-u-sbu-poki-ne-komentuut-pricetnist-do-vibuhiv-na-krimskomu-mostu.html>, letöltés ideje: 2022.10.11.

¹⁸⁶ https://twitter.com/Podoljak_M/status/1578628414197485569?s=20&t=kMV2pDITaIQbzDBeal3FTQ, letöltés ideje: 2022.11.04.

18. ábra Az Ukrán Posta megkezdte a "Krími hídak még" bélyegsorozatra szóló megrendelések felvételét

Október 8-án az Ukrán Posta főigazgatója kijelentette, a szervezet hamarosan „Krími híd – elvégezve” feliratú bélyegeket, illetve a Krím félszigetet és Oroszországot összekötő, megrongált szimbolikus bilincset ábrázoló levelezőlapokat bocsát piacra¹⁸⁷. A 9-ei hírek szerint a posta már megkezdte a „Krími hídak még” bélyegsorozatra szóló megrendelések felvételét is.¹⁸⁸

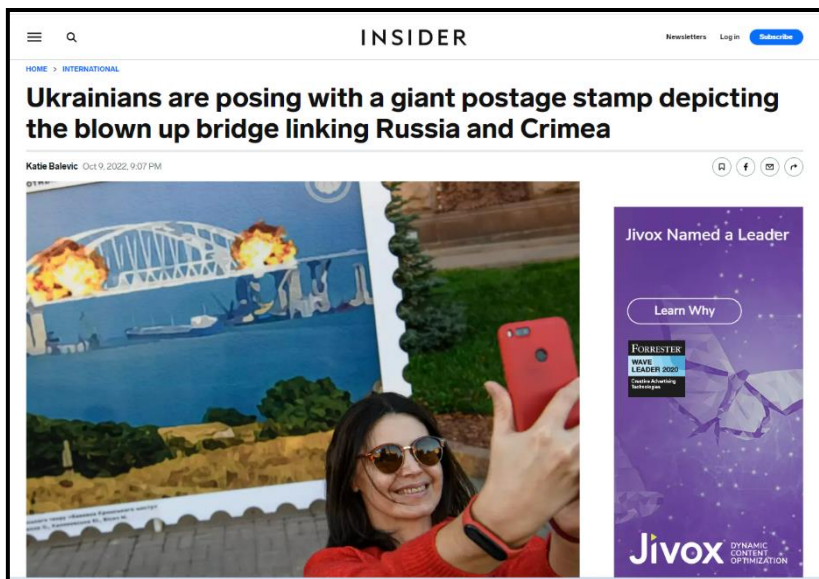

19. ábra Mi okozta a Krímbe vezető hídon történt robbanást?

A nemzetközi sajtó október 8-tól folyamatában, objektíven tudósított a Kercsi hídon történt robbanásról, annak körülményeiről, bemutatta az orosz és az ukrán álláspontot, illetve az orosz fél Ukrajnát érintő negatív kritikáját. Ugyanakkor a robbantás feltételezett elkövetőivel kapcsolatos „saját” véleményét nem formált, csak a szembenálló felek cikkeit osztotta meg.

¹⁸⁷ Укрпошта випустить марку, присвячену Кримському мосту, <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3588793-ukrposta-vipustit-marku-prisvacenu-krimskomu-mostu.html>, letöltés ideje: 2022.10.11.

¹⁸⁸ Укрпошта відкрила передзамовлення на набір «Кримський міст на біс!», <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3589092-ukrposta-vidkrila-peredzamovlenna-na-nabir-krimskij-mist-na-bis.html>, letöltés ideje: 2022.10.11.

20. ábra Az ukránok egy hatalmas bélyegposzterrel pózolnak, amely a Krimet Oroszországgal összekötő, felrobbantott hidat ábrázolja

A The Telegraph és a Business Insider nemzetközi sajtóorgánumok október 8-án arról számoltak be, hogy néhány órával a robbanás után az ukrán polgári személyek egy Kijevben kiállított, a tüzesetben érintett Kercsi hidat ábrázoló poszterrel készített fotókat osztanak meg.¹⁸⁹¹⁹⁰

¹⁸⁹ Ukraine unveils stamps celebrating Kerch bridge explosion - hours after the attack, <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/10/08/ukraine-stamps-celebrate-kerch-bridge-explosion-hours-crimea/>, letöltés ideje: 2022.10.10.

¹⁹⁰ Ukrainians are posing with a giant postage stamp depicting the blown up bridge linking Russia and Crimea, <https://www.businessinsider.com/ukrainians-posing-giant-postage-stamp-blown-up-bridge-2022-10>, letöltés ideje: 2022.10.11.

f) Orosz gázvezetékek ellen végrehajtott ukrán támadási kísérletek

Szeptember 22-én az orosz Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB¹⁹¹) orosz sajtóban kiadott hivatalos közleménye szerint az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU¹⁹²) egy alkalmazottja olyan törökországi orosz földgázvezetékek elleni terrortámadást/szabotázszt tervezett, amelyek Törökországot és Európát látják el orosz földgázzal. A közlemény szerint az FSZB megghiúsította a támadást¹⁹³.

21. ábra Az FSZB megakadályozta Ukrajnát a törökországi gázvezeték felrobbantásában

A Gazeta és a Moscowtimes.ru orosz nyelvű sajtóorgánumok online kiadásai szeptember 22-én foglalkoztak az esettel¹⁹⁴¹⁹⁵.

A vizsgálat idején az ukrán sajtóban végrehajtott keresőszavas keresés sem eredményezett a terrortámadási kísérlet megghiúsításával kapcsolatos hírt.

¹⁹¹ oroszul Федеральная Служба Безопасности – Fegyerálnaja Szluzsba Bezopasznosztyi – FSZB

¹⁹² ukránul Служба безпеки України - Szluzsba bezpeki Ukrajini – SZBU

¹⁹³ ФСБ обвинила Украину в попытке взорвать газопроводы в Турции, <https://www.moscowtimes.ru/2022/09/22/fsb-obvinila-ukrainu-v-popitke-vzorvat-gazoprovodi-v-turtsiyu-a24573>, letöltés ideje: 2022.10.05.

¹⁹⁴ ФСБ обвинила Украину в попытке взорвать газопроводы в Турции, <https://www.moscowtimes.ru/2022/09/22/fsb-obvinila-ukrainu-v-popitke-vzorvat-gazoprovodi-v-turtsiyu-a24573>, letöltés ideje: 2022.10.05.

¹⁹⁵ ФСБ сообщила о предотвращении теракта СБУ на российском газопроводе, <https://www.gazeta.ru/army/news/2022/09/22/18622153.shtml>, letöltés ideje: 2022.10.05.

22. ábra Az oroszok azt állítják, Törökországba és Európába szállító vezeték elleni támadást hiúsítottak meg

A nemzetközi sajtó vezető fórumai alig osztották meg az FSZB terrorelhárító műveletével kapcsolatos hírt, a vizsgálat idején csak a Bloomberg és a Daily Sabah oldalán jelent meg a témában egy-egy tényközlő cikk¹⁹⁶¹⁹⁷. Tartalmasabb, hosszabb elemzésbe a témában a nemzetközi sajtó nem bocsátkozott, csak néhány rövid, tényközlő cikk foglalkozott a témával.

¹⁹⁶ Russia Says It Thwarted Attack on Energy Link to Turkey, EU, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-09-22/russia-says-terror-attack-thwarted-on-energy-link-to-turkey-eu?leadSource=uverify%20wall>, letöltés ideje: 2022.10.05.

¹⁹⁷ Russia says it thwarted attack on energy link to Türkiye, Europe, <https://www.dailysabah.com/business/energy/russia-says-it-thwarted-attack-on-energy-link-to-turkiye-europe>, letöltés ideje: 2022.10.05.

g) A Kijevet ért 2022. októberi orosz rakétatámadások

Október 10-én orosz rakétatámadás érte Kijev belvárosát, a kormányzati negyed és a német nagykövetség épületét. Ukrán álláspont szerint a támadás másik fő célpontja a főváros energiahálózata volt. Október 10-ei Telegramm-bejegyzésében Vitalij Klicsko¹⁹⁸ kijevi polgármester kijelentette, az ukrán fővárost „terroristák” támadták meg¹⁹⁹. Az október 27-ei, a kijevi és ukrán kritikus energetikai infrastruktúrát (például hő- és vízerőműveket) ért újabb támadást követően Kijev polgármestere a Telegraphnak adott interjújában arra hívta fel a figyelmet, hogy a télen Ukrajna humanitárius válságra számít²⁰⁰.

23. ábra Rakétacsapások Kijevben

Az ukrán sajtó bemutatta a rakétatámadás okozta pusztítást és az eseményeket a támadás helyszínein uraló ukrán egységeket²⁰¹. Ezzel a képi anyagok azt a benyomást keltik, hogy az ukrán haderő nem hagyja magára a polgári lakosságot.

Az ukrán vezetés álláspontja szerint az ország energetikai infrastruktúráját célzó támadások a polgári lakosság létbiztonságát fenyegetik, ezért eddig példátlan, Nyugat-Európába irányuló migrációs hullámot eredményezhetnek²⁰².

¹⁹⁸ Vitalij Volodimirovics Klicsko (ukránul: Віталій Володимирович Кличко) 1971. július 19-én Belovodszkojében született. Egykor nehézsúlyú boxoló volt, később politikus. 2014. június 5. óta Kijev polgármestere.

¹⁹⁹ Vitalij Klicsko Telegramm-bejegyzése, https://t.me/vitaliy_klitschko/1531, letöltési idő: 2022. 10. 20.

²⁰⁰ Vitali Klitschko's plea to West: 'Send blankets and generators or we'll freeze to death', <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/10/28/vitali-klitschkos-plea-west-send-blankets-generators-freeze/>, letöltés ideje: 2022.11.05.

²⁰¹ Масований ракетний удар по Києву: фото та відео, <https://www.rbc.ua/rus/news/masovaniy-raketniy-udar-kiyevu-foto-ta-video-1665388592.html>, letöltés ideje: 2022. 10. 20.

²⁰² Ukraine says Russia wants to provoke mass migration to EU by hitting power plants, <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-says-russia-wants-provoke-mass-migration-eu-by-hitting-power-plants-2022-10-20/>, letöltés ideje: 2022.10.24.

24. ábra A Kijevet ért rakétatámadás nagy kárt okozott egy energetikai központban

Az orosz sajtóközlemények az október 10-én Kijevet ért, az létfontosságú infrastruktúrát célzó rakétatámadások következményeire, a keletkezett károokra, ezáltal elért hadi sikerekre helyezték a hangsúlyt²⁰³.

Október 7-án, a Kijevet ért rakétatámadás előtt három nappal Alekszander Bashkin, a Szövetségi Tanács²⁰⁴ Alkotmányjogi Bizottságának tagja sajtónyilvánosság előtt kijelentette, a Krími hídnál történt robbanás az Oroszországi Föderáció védelmi minisztériuma „adekvát, tudatos és feltehetőleg aszimmetrikus” választ fog adni²⁰⁵.

25. ábra Oroszország az utóbbi hónapok legsúlyosabb támadásait indította

A nemzetközi sajtó az ukrán polgári lakosság szenvedéseit helyezi a középpontba. A cikkek képanyagai a rakétatámadások brutalitására és a nagyszámú ártatlan, polgári sebesülte hívják fel a figyelmet²⁰⁶. A cikkek a nemzetközi sajtót olvasók érzelmeire ható képeket használnak, amelyek az ukrán nép kiszolgáltatottságát sugallják.

²⁰³ Ракетный удар под Киевом нанес тяжелые повреждения энергетическому объекту, <https://ria.ru/20221015/udar-1824242841.html>, letöltési idő: 2022. 10. 20.

²⁰⁴ Az orosz parlament felsőháza. Oroszul Совет Федерации.

²⁰⁵ В Совфеде прокомментировали присуждение Нобелевской премии "Мемориалу"*, <https://ria.ru/20221007/premiya-182256294.html>, letöltés ideje: 2022.11.03.

²⁰⁶ Russia unleashes biggest attacks in Ukraine in months, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-kyiv-government-and-politics-8f625861590b9e0dd336dabc0880ac8c>, letöltés ideje: 2022.10.22.

Vitali Klitschko's plea to West: 'Send blankets and generators or we'll freeze to death'

Kyiv mayor urges allies to speed up aid efforts as his ravaged city prepares for its biggest fight yet – against the harsh winter

By Joe Barnes, BRUSSELS CORRESPONDENT, IN KYIV
28 October 2022 - 7:54pm

26. ábra Vitalij Klicsko kérése a Nyugat felé: „küldjete takarókat és generátorokat vagy halálra fagyunk”

Az október 27-ei, ukrán létfontosságú infrastruktúrát ért támadást követően Vitalij Klicsko Telegraphnak adott interjújának képi anyaga a nemzetközi sajtót olvasók érzelmeit célozza meg. Klicsko az európai uniós tagállamok és a NATO-szövetségesek a tél beállta előtt főképp takarókat és generátorokat tartalmazó segélyszállítmányainak szükségességét hangsúlyozta. Ennek oka, hogy ukrán álláspont szerint az

orosz rakétatámadások nagy kárt tettek Ukrajna fővárosának és nagyvárosainak víz- és energiahálózatában. A segélyszállítmányok hiányában az ukrán vezetés az orosz rakétatámadások következtében kilátástalannak tartja, az ukrán polgári lakosság hogyan vészeli át a 2022 telét. Kilátásba helyeztek egy Európát is érintő humanitárius katasztrófát, egy esetleges újabb ukrán menekülthullám megindulását²⁰⁷.

Összegezve, a nemzetközi sajtó ukrán közszereplőket szólaltat meg, az ő álláspontjukat osztja meg az olvasóközönségével. Az ukrán nyilatkozatok középpontjában a polgári lakosság szenvedéseinek hangsúlyozása, ezáltal a nyugati szövetségesekre történő nyomásgyakorlás és a nemzetközi segélyszállítmányok fontosságának – Ukrajna számára „elemi érdekként” történő – hangsúlyozása áll.

²⁰⁷ Vitali Klitschko's plea to West: 'Send blankets and generators or we'll freeze to death', <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/10/28/vitali-klitschkos-plea-west-send-blankets-generators-freeze/>, letöltés ideje: 2022.11.05.

h) Az Északi Áramlat földgázvezetékeken történt robbanások körülményei

2022. szeptember 26-án a svéd és dán hatóságok jelentős nyomáscsökkenést észleltek az Északi Áramlat-1 és Északi Áramlat-2 földgázvezetékek²⁰⁸ dán és svéd felségvizeken található szakaszain²⁰⁹. A vezetékek üzemén kívül, ugyanakkor nyomás alatt voltak. Szeptember 28-án Jens Stoltenberg NATO-főtitkár és Morten Bødskov dán védelmi miniszter az Északi Áramlat gázvezetékek szivárgását szabotázsakciónak nyilvánította, amellyel kapcsolatban folynak a vizsgálatok²¹⁰. A szabotázs következtében az Északi Áramlat-1 földgázvezetékpar egy-egy, illetve az Északi Áramlat-2 földgázvezetékpar egy szakaszán gázszivárgás keletkezett²¹¹. Orosz sajtóinformációk szerint a gázszivárgást október 3-ára sikerült megszüntetni, de a vezetékek teljes helyreállításának ideje még nem látható²¹². Az orosz vezetés az Amerikai Egyesült Államokat és szövetségeseit vádolta meg a szabotázs elkövetésével²¹³. A dán rendőrség október 18-án közzétett közleménye mondta ki először egyértelműen, hogy az Északi Áramlat vezetékeken biztosan robbanás történt, amely következtében a gázvezetékpar egy-egy 50 méteres szakasz kiszakadt²¹⁴. Az eset körülményeit vizsgáló bizottság kutatási eredményeit november 2-án nyilvánosságra hozó North Stream AG²¹⁵ közleménye²¹⁶ megerősítette az

²⁰⁸ Az Északi Áramlat-1 és Északi Áramlat-2 földgázvezetékeket a Gazprom orosz állami energetikai vállalat tulajdonában vannak, azokat az orosz földgáz – Ukrajna megkerülésével – Európába történő szállítására tervezték. Mindkettő évi 55 milliárd köbméter földgáz szállítására volt alkalmas. Az Északi Áramlat-1 2012-től működött, az Északi Áramlat-2 építését 2021-ben fejezte be a Gazprom.

²⁰⁹ Nord Stream 2 pipeline pressure collapses mysteriously overnight, <https://www.theguardian.com/business/2022/sep/26/nord-stream-2-pipeline-pressure-collapses-mysteriously-overnight>, letöltés ideje: 2022.10.24.

²¹⁰ NATO calls Nord Stream leaks acts of sabotage, <https://www.reuters.com/world/europe/nato-calls-nord-stream-leaks-acts-sabotage-2022-09-28/>, letöltés ideje: 2022.10.24.

²¹¹ Sweden issues warning of two gas leaks on Nord Stream 1 pipeline, <https://www.reuters.com/business/energy/sweden-issues-warning-two-gas-leaks-nord-stream-1-pipeline-2022-09-27/>, letöltés ideje: 2022. 10. 19.

²¹² Утечка газа из МГП Северный поток и Северный поток 2 прекратилась, <https://neftegaz.ru/news/transport-and-storage/752948-utechka-gaza-iz-mgp-severnuy-potok-i-severnuy-potok-2-prekratilas/>, letöltés ideje: 2022.10.19.

²¹³ Путин обвинил США в уничтожении европейской энергоструктуры, <https://ria.ru/20220930/ssha-1820626655.html>, letöltés ideje: 2022. 10. 19.

²¹⁴ JACOBSEN, Stine: 'Powerful explosions' behind Nord Stream leaks, Danish police say, <https://www.reuters.com/world/europe/danish-police-say-powerful-explosions-behind-nord-stream-leaks-2022-10-18/>, letöltés ideje: 2022.10.25.

²¹⁵ A többségében a Gazprom orosz állami energiacég tulajdnában levő North Stream AG székhelye Zugban van.

²¹⁶ Incident on the Nord Stream Pipeline (updated 02/11/2022), <https://www.nord-stream.com/press-info/press-releases/incident-on-the-nord-stream-pipeline-updated-02112022-529/>, letöltés ideje: 2022.11.10.

Északi Áramlat–1 földgázvezetéken történt robbanás tényét. A bizottság véleménye szerint a robbanás következtében a tengerfenéken keletkezett kráter mélysége 3-5 méter²¹⁷²¹⁸.

Az ukrán sajtóban szeptember 27-én megjelent cikkek egyértelműen az orosz vezetést tették felelőssé a földgázvezetéseken történt robbanások elkövetésével²¹⁹.

27. ábra Mihajlo Podoljak 09.27-ei Twitter bejegyzése

Szeptember 27-én Mihajlo Podoljak ukrán elnöki tanácsadó Twitteren közzétett bejegyzése szerint az Északi Áramlat–1 felrobbantása egy orosz vezetés által tervezett és az Európai Unió destabilizálására végrehajtott terrortámadás volt. Podoljak szerint az orosz kormány célja a terrortámadással az volt, hogy Európa gazdasági helyzetét súlyosbítsa és „tél előtti pánikot” idézzon elő a kontinensen. Podoljak a

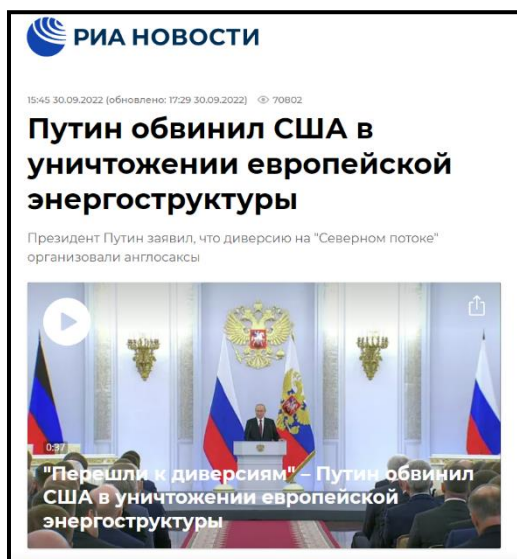
terrortámadásra adott legmegfelelőbb európai reakciónak Ukrajna – „főképp német gyártmányú” – harckocsikkal történő ellátását tartotta²²⁰. Megállapításom szerint az Ukrajnának szánt haditechnikai segélyszállítmányok sürgetése és azok szükségességének hangsúlyozása az ukrán vezetés kommunikációjának központi eleme.

²¹⁷ Az Északi Áramlat–2 földgázvezetékeken történt robbanás vizsgálata még folyamatban van, mivel ez a vezeték 100 százalékból a Gazprom tulajdonában álló, ugyancsak Zugban bejegyzett Nord Stream 2 AG-hoz tartozik.

²¹⁸ Nord Stream 1 operator says it found craters at damaged pipeline site, <https://www.reuters.com/business/energy/nord-stream-1-operator-says-it-has-completed-initial-data-gathering-damaged-2022-11-02/>, letöltés ideje: 2022.11.03.

²¹⁹ Nord Stream: Ukraine accuses Russia of pipeline terror attack, <https://www.bbc.com/news/world-europe-63044747>, letöltés ideje: 2022.10.24.

²²⁰ https://twitter.com/podolyak_m/status/1574736854448246784?s=46&t=BtnoRc8ZCP3pGVeuDYzpQA, letöltés ideje: 2022.11.05.

28. ábra Putyin az Amerikai Egyesült Államokat vádolta meg az európai energetikai hálózat megrongálásával

Szeptember 30-án Vlagyimir Putyin orosz államfő az Északi Áramlat fölgázvezetékeken történt robbanásokkal kapcsolatban kijelentette, hogy a nyugati országok láthatóan nem elégszenek meg a szankciók hatásaival, hanem az európai energetikai infrastruktúra elleni szabotázsba kezdtek. Ezzel a kijelentésével Putyin a nyugati államokat, elsősorban az Amerikai Egyesült Államokat vádolta meg a robbantások elkövetésével²²¹.

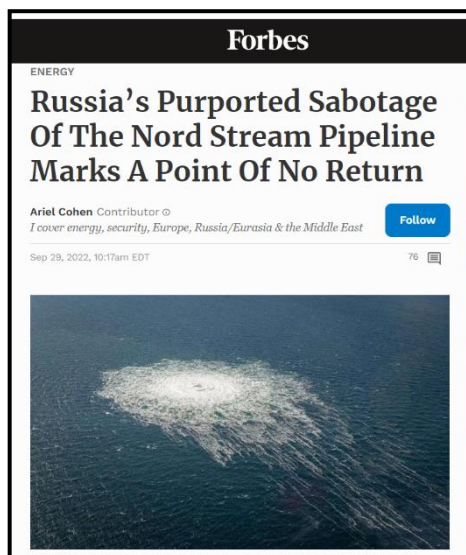

29. ábra Peszkov bejelentette, az Északi Áramlat földgázvezetékeken történt robbantással Oroszországot akarják vádolni

A Kreml október 18-ai közleményében elítélte, hogy az Északi Áramlat fölgázvezetékeken történt robbanások ügyében folyó nyomozás az orosz szakértők kizárásával, zárt ajtók mögött zajlik. Dmitrij Peszkov orosz elnöki szóvivő szerint ez arra utal, hogy a vizsgálatot folytató nyugati országok Oroszországot fogják vádolni a robbantások elkövetésével.²²²

²²¹ Путин обвинил США в уничтожении европейской энергоструктуры, <https://ria.ru/20220930/ssha-1820626655.html>, letöltés ideje: 2022. 10. 19.

²²² Вину за ЧП на "Северных потоках" хотят возложить на Россию, заявил Песков, <https://ria.ru/20221018/gazoprovod-1824839288.html?in=t>, letöltés ideje: 2022.10.19.

30. ábra Oroszország állítólagos szabotázsja az Északi Áramlat vezetéken átlépett egy pontot

Ezzel szemben a nemzetközi sajtó szeptember 29-én egyértelműen Oroszországot gyanúsította meg az Északi Áramlat földgázvezetékeken történt robbantások elkövetésével²²³.

Összegzésként megállapítható, hogy az Északi Áramlat földgázvezetékét ért támadásról szóló ukrán és nemzetközi beszámolók, illetve az esetleges elkövetővel kapcsolatos vélemények megegyeznek, Oroszországot téve felelőssé a szabotázs elkövetésével. Az orosz sajtóközlemények központi eleme a robbantások után a Kremlben bejelentést tevő és az Amerikai Egyesült Államokat és szövetségeseit vádoló orosz államfő képe.

Az ukrán sajtóközlemények kiemelik az Ukrajnába szállított haditechnikai segélyszállítmányok fontosságát és indokoltságát, ezeket tekintve Európa szempontjából „biztonsági beruházásnak”²²⁴.

²²³ Russia's Purported Sabotage Of The Nord Stream Pipeline Marks A Point Of No Return , <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2022/09/29/russian-sabotage-of-the-nord-stream-pipeline-mark-a-point-of-no-return/?sh=19fe2e145dba>, letöltés ideje: 2022.10.24.

²²⁴ https://twitter.com/podolyak_m/status/1574736854448246784?s=46&t=BtnoRc8ZCP3pGVeuDYzpQA, letöltés ideje: 2022.11.05.

8. Következtetések

Álláspontom szerint az orosz-ukrán konfliktus esetében a műveleti előny jelenleg az ukrán félnél van. Kutatásom szerint a nemzetközi közösségben konszenzus alakult ki arról, hogy az orosz kormány felelős a fegyveres konfliktusért. Az információs hadviselés jelentősége a konfliktus során felértékelődött. Az eddig példátlan összefogás következtében az ukrán mellett számos nemzetközi hekkercsoport, önkéntes kibererők és ukrán ideológiát valló informatikusok együttműködve vívják harcukat az információs és kibertérben az orosz kormány ellen. Köszönhetően az ukrán információs műveleteknek, az orosz kormány nemzetközi megítélése jelentősen romlott.

A klasszikus értelemben vett hírfogyasztási trendek megváltoztak. Az ukrán harcvonalon, valamint mélységben elhelyezkedő katonák, polgári személyek okos eszközeik segítségével médiaforrásokká és médiakészítőkké („content creator”) váltak. Elkészített amatőr média anyagokat a nagyobb média szolgáltatók előszeretettel használják fel saját céljaikra. Mivel az átvett anyagok forrása, elkészítésének ideje részben ellenőrizetlenek, ezért egyre nagyobb számban kerül be köztudatba (szándékos vagy hanyagság miatt) álhír vagy megtévesztő információ.

Felhasznált irodalom

1. ÁRMÁS Julianna–NAGY László: *Hibrid hadviselés: a befolyás megtartásának-megszerzésének új eszköze a posztszovjet térségben?*, Budapest, Honvédségi Szemle, 2020/2.
2. BARTOS, Alekszandr: *Rosszija v epohu gibridnih vojn: Transformacija vojennih konfliktov trebujet izmenenyij v goszudarsztve*, Nyezaviszimoje voennoje obozrenyje, 2017. http://nvo.ng.ru/gpolit/2017-10-20/1_970_hybrid.html, letöltés ideje: 2022.10.20.
3. BARTOS, Alekszandr: *Гибридная война становится новой формой межгосударственного противоборства*, <https://topwar.ru/112955-gibridnaya-voyna-stanovitsya-novoy-formoymezhgosudarstvennogo-protivoborstva.html>, letöltés ideje: 2022.10.07.
4. BAUER Kristóf: *A „Kremlin Playbook” – Oroszország közép-európai befolyásszerzésének módszertana*. Nemzet és Biztonság, 11. évf., 1. sz., 2018. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/neb_2018-01-02_bauer_kristof_-_a_kremlin_playbook-oroszország_kozep-europai_befolyasszerzesenek_modszertana.pdf, letöltési idő: 2021.11.15.
5. BODINE-BARON,Elizabeth–HEMUS, Todd C.–RADIN, Andrew–TREYGER, Elina: *Countering Russian Media Influence*. RAND Corporation. 2018. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2740.html, letöltés ideje: 2022.10.24.
6. CHAMBERS, John: *Countering Grey-Zone Hybrid Threats: An Analysis of Russia's 'New Generation Warfare' and Implications for the US Army*. Modern War Institute. West Point, 2016.
7. CIZIK, Tomas: *Russian Information Warfare In Central Europe*, Pozsony, 2017. https://www.researchgate.net/publication/322695642_RUSSIAN_INFORMATION_WARFARE_IN_CENTRAL_EUROPE, letöltés ideje: 2022.10.24.
8. DANCHEV, Dancho: *Georgia President's web site under DDoS attack from Russian hackers*, <https://www.zdnet.com/article/georgia-presidents-web-site-under-ddos-attack-from-russian-hackers/>, letöltés ideje: 2022.11.05.
9. DEÁK Péter: *Biztonságpolitikai kézikönyv*, Budapest, Osiris, 2007. ISBN 9789633899151
10. DEÁK András: *A kényszerű integráció: A putyini Oroszország világgazdasági beilleszkedése 2000-2013*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2017.
11. DI PIETRO, Roberto–RAPONI, Simone, CAPROLU, Maurantonio, CRESCI, Stefano: *New Dimensions of Information Warfare*, George Mason University, Fairfax, USA, 2020. ISBN 9783030606183
12. FAULCONBRIDGE, Guy *Russia denies killing civilians in Ukraine's Bucha*, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-denies-killing-civilians-ukraines-bucha-2022-04-03/>, letöltés ideje: 2022.09.19.
13. GERASZIMOV, Valerij: *Rolj nauki v predvigyenyii*. Vojenno-promislennij Kurjer, 26. 02. 2013. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>, letöltés ideje: 2022.10.20.

14. GILES, Keir: Handbook of Russian Information Warfare, NATO Defence College, 2016. https://krypt3ia.files.wordpress.com/2016/12/fm_9.pdf, letöltés ideje: 2022.10.24.
15. GILES, Keir: The Next Phase of Russian Information Warfare, NATO Strategic Communications Centre of Excellence, <https://stratcomcoe.org/publications/the-next-phase-of-russian-information-warfare/176>, letöltés ideje: 2022.10.24.
16. HAIG Zsolt: *Információs műveletek a kibertérben*, Budapest, Dialóg, 2018.
17. HOFFMANN, Frank G.: Conflict in the 21th Century: The Rise of Hybrid Wars, Arlington, 2007.
18. HOLLIS, David: *Cyberwar Case Study: Georgia 2008*. Small Wars Journal. 2011.
19. КАТАШИНСЬКА, Альона: Денис Монастирський: МВС готується до будь-яких сценаріїв на ЗАЕС, <https://kp.ua/ua/politics/a654419-denis-monastirskij-mvs-hotujetsja-do-bud-jakikh-stsenarijiv-na-zaes->, letöltés ideje: 2022.11.10.
20. KISS Álmos Péter: *A hibrid hadviselés természetrajza*, Honvédségi Szemle, 2019/4.
21. KOÓS GáborPROF. DR. SZTERNÁK György: *Hibrid fenyegetés, hibrid művelet – Az állam sebezhetősége orosz szakértők véleménye alapján*, Felderítő Szemle, XVIII. évfolyam, 1. szám, 2019.
22. KOVÁCS László: *A kibertér védelme*, Budapest, Dialóg, 2018.
23. KOVÁCS László: *Kiberbiztonság és –stratégia*, Budapest, Dialóg, 2018.
24. LIBICKI, Martin C.: *What Is Information Warfare?*, National Defence University, Washington, USA, 1995.
25. LUTSEVYCH, Orysia: *Agents of the Russian World: Proxy Groups in the Contested Neighbourhood*. Chatham House, London, 2016.
26. MARSHALL, Tim: *A földrajz fogságában*, Budapest, Park, 2016., ISBN: 9789633557730
27. МАЗУРЕНКО, Альона: У Бучі нарахували вже 340 тїл, але це ще не все, <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/4/7336983/> Letöltés ideje: 2022.09.01.
28. MITROVA, Tatiana: *Shifting Political Economy of Russian Oil and Gas*, Center for Strategic and International Studies, 2016.
29. NAGY László: *Az Oroszországi Föderáció külpolitikai koncepciója*. Hadtudomány, XXVII. évf., 1-2. sz., 2017.
30. NATHAN, Freier: *Hybrid Threats and Challenges: Describe... Don't Define*. Small Wars Journal. 2009.
31. NESTER, William: *Putyin virtuális háborúja: Hogyan formálja és destabilizálja Oroszország Amerikát, Európát és a nagyvilágot?*, Debrecen, Hajja&Fiai, 2019. ISBN 9789637054938
32. PEZARD, Stephanie–RHOADES, Ashley L.: *What Provokes Putin's Russia*, RAND Corporation, 2020.
33. RÁCZ András: *A hibrid hadviselés és az ellene való védekezés lehetőségei*, Seregszemle, XIV. évfolyam, 2. szám, 2016. március-június

34. RÁCZ András: *Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában*, KKI-Tanulmányok. Budapest, 2014.
35. RÁCZ András: *Oroszország biztonságpolitikai törekvései a posztszovjet térségben*, Védelmi Tanulmányok, NKE, 2020.
36. RESPERGER István: *A jövő biztonsági problémái*, Szakmai Szemle, 2021. június, XIX. évfolyam/2. szám
37. RESPERGER István: *A válságkezelés és a hibrid hadviselés*, Budapest, Dialog, 2018.
38. RESPERGER István-KISS Álmos Péter-SOMKUTI Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban*, Budapest, Zrínyi, 2013. ISBN 9789633275924
39. RESPERGER István: *A „DIADAL” és egyéb módszerek alkalmazása a nemzeti válságkezelési feladatok megoldásánál*, Hadtudományi Szemle, 2012/1-2. szám http://epa.oszk.hu/02400/02463/00012/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_1-2_141-165.pdf, letöltés ideje: 2022.11.02.
40. SCHWARTAU, Winn: *Information Warfare : Chaos on the Electronic Superhighway*, Thunder's Mouth Press, 1994. ISBN 9781560250807
41. SNEGOVAYA, Maria: *Putin's Information Warfare in Ukraine: Soviet Origins of Russia's Hybrid Warfare*, Institute of the Study of War, Washington, 2015.
42. SIMICSKÓ István: *A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai*, Hadtudomány, 2017/3-4., 11-12., http://real.mtak.hu/67458/1/Ht_201734_5_18_u.pdf, letöltés ideje: 2022.10.27.
43. SOMODI Zoltán-KISS Álmos Péter: *A hibrid hadviselés fogalmának értelmezése a nemzetközi szakirodalomban*, Budapest, Hadtudományi Szemle, 2019/6. letöltés ideje: 2022.10.20.
44. SZÁLKAI Kinga: *Biztonságpolitikai corvinák*, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2019.
45. SZ. BÍRÓ Zoltán: *Oroszország és a posztszovjet térség biztonságpolitikája*, 1991-2014. I-III., Biztonságpolitikai Szemle, 2014/ 3-5. szám
46. SZ. BÍRÓ Zoltán: *Ha a katonai sikerek szerények, a retorika sok mindent átvesz*, <https://infostart.hu/interju/2022/09/08/sz-biro-zoltan-ha-a-katonai-sikerek-szerenyek-a-retorika-sok-mindent-atvesz>, letöltés ideje: 2022.09.19.
47. TIMOFEEV, Ivan: *Theses on Russia's Foreign Policy and Global Positioning (2017-2024)*. Russian International Affairs Council, Moszkva, 2017.
48. TÖMÖSVÁRY Zsigmond–DR. NAGY László: *Oroszország a harmadik évezred küszöbén*, Budapest, 1999.
49. ZERNIG Csombor: *A dezinformáció szerepe az orosz külpolitikában*, <https://biztonsagpolitika.hu/egyeb/a-dezinformacio-szerepe-az-orosz-kulpolitikaban>, letöltés ideje: 2021.11.15.
50. Указ Президента Российской Федерации от 30.11.2016 г. № 640. <http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201612010045.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.15.
51. Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Wales, 2014.

- https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, letöltés ideje: 2022.11.05.
52. Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: a hibrid fenyegetésekkel szembeni fellépés közös kerete – európai uniós válasz. Európai Bizottság. Brüsszel. 2016.04.06. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN>
53. Ukraine Says Killing of Civilians in Bucha a 'Deliberate Massacre', <https://www.themoscowtimes.com/2022/04/03/ukraine-says-killing-of-civilians-in-bucha-a-deliberate-massacre-a77187>, letöltés ideje: 2022.09.19.
54. Russia denies killings in Bucha, calls images of bodies 'another production' by Kyiv, <https://www.timesofisrael.com/russia-denies-killings-in-bucha-says-images-of-bodies-another-production-by-kyiv/> letöltés ideje: 2022.09.19.
55. Минобороны назвало кадры из Бучи постановкой Киева для западных СМИ, <https://ria.ru/20220403/minoborony-1781557525.html> Letöltés ideje: 2022.09.01.
56. Минобороны РФ назвало фото и видео из Бучи постановкой для западных СМИ, https://www.dp.ru/a/2022/04/03/Minoboroni_RF_nazvalo_kad Letöltés ideje: 2022.09.01.
57. Bucha killings: Satellite image of bodies site contradicts Russian claims, <https://www.bbc.com/news/60981238> Letöltés ideje: 2022.09.01.
58. На Київщині відомо про більш ніж 400 убитих росіянами мирних жителів – МВС, <https://www.unian.ua/society/vidomo-pro-bilsh-nizh-400-ukrajinciv-ubitih-okupantami-na-kijivshchini-mvs-novini-kiyeva-11777007.html>, letöltés ideje: 2022.11.02.
59. Минобороны отреагировало на заявления Украины о массовых убийствах в Буче, <https://lenta.ru/news/2022/04/03/bucha/>, letöltés ideje: 2022.11.02.
60. Срочное заявление Министерства обороны Российской Федерации, https://z.mil.ru/spec_mil_oper/news/more.htm?id=12431834@egNews, Letöltés ideje: 2022.08.25.
61. Zaporizhzhia: Russian rockets damaged part of nuclear plant, Ukraine says, <https://www.bbc.com/news/world-europe-62432873>, Letöltés ideje: 2022.09.20.
62. росіяни стріляли в бік ЗАЕС - біля промислового майданчика три «прильоти», <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3544307-rosiani-strilali-v-bik-zaes-bila-promislovogo-majdancika-tri-priloti.html>, letöltés ideje: 2022.09.20.
63. Загарбники вдруге за кілька годин обстріляли Запорізьку АЕС, <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3544429-zagarbniki-vdruge-za-kilka-godin-obstrilali-zaporizku-aes.html>, letöltés ideje: 2022.09.20.
64. Zaporizsjai atomerőmű: vizsgálóbizottság létrehozásáról tárgyaltak az oroszok a Nemzetközi Atomenergia-ügynökséggel, https://mandiner.hu/cikk/20220824_zaporizsjai_atomeromu_atom_energia_orosz_ukran_haboru, letöltés ideje: 2022.09.20.
65. Russian helicopters attack military airport near Kyiv - Ukrainian officials, <https://www.reuters.com/world/europe/russian-helicopters-attack-military-airport-near-kyiv-ukrainian-officials-2022-02-24/>, letöltés ideje? 2022.09.21.

66. Гостомель отбили, но там продолжается зачистка врага, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/02/24/7325572/>, letöltés ideje: 2022.09.21.
67. У результаті російської атаки згорів найбільший в світі літак «Мрія», <https://www.radiosvoboda.org/a/news-v-rezultati-rosiyskoyi-ataky-z-horiv-naybilshyy-v-sviti-litak-mriya-/31726400.html>, letöltés ideje: 2022.09.21.
68. Брифинг Минобороны России, https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12412001@egNews, letöltés ideje: 2022.09.22.
69. Российские военные сбили 14 украинских самолетов, вертолетов и дронов, <https://ria.ru/20220307/ukraina-1777017466.html>, letöltés ideje: 2022.09.22.
70. У Гостомелі тривають запеклі бої: український спецназ знищив 20 бойових машин росіян, <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/3/7327946/>, letöltés ideje: 2022.09.22.
71. В освобожденном Гостомеле почти 400 человек пропало без вести – местные власти, <https://ru.slovoidilo.ua/2022/04/06/novost/obshhestvo/osvobozhdennom-gostomele-pochti-400-chelovek-propalo-vesti-mestnye-vlasti>, letöltés ideje: 2022.09.22.
72. Russia forced into humiliating retreat from Ukraine airport key to their battle plans <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/03/31/russia-forced-humiliating-retreat-ukraine-airport-key-battle/>, letöltés ideje: 2022.09.22.
73. ‘It was like a movie’: recaptured Bucha recounts violence of Russian invasion, <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/03/bucha-violence-invasion-russia-ukraine>, letöltés ideje: 2022.05.03.
74. Bodies of mutilated children among horrors the Russians left behind <https://www.thetimes.co.uk/article/bodies-of-mutilated-children-among-horrors-the-russians-left-behind-5ddnkkwp2>, letöltés ideje: 2022.05.03.
75. Ukrainian children used as ‘human shields’ near Kyiv, say witness reports https://www.theguardian.com/world/2022/apr/02/ukrainian-children-used-as-human-shields-near-kyiv-say-witness-reports?CMP=oth_b-aplnews_d-1, letöltés ideje: 2022.05.03.
76. Бифштекс для солдата, <https://www.gazeta.ru/social/2015/12/03/7933403.shtml>, letöltés ideje: 2022.05.02.
77. ‘There Is Such Fuckery Going on Here’: Russian Soldiers ‘Revolting’ as They Get Stuffed on Ukraine Payouts <https://www.thedailybeast.com/russian-soldiers-revolting-as-they-get-stuffed-on-ukraine-payouts-according-to-intercepted-calls?source=twitter&via=desktop>, letöltés ideje: 2022.05.02.
78. Teenage sisters 'raped' as horrors from Ukrainian town cut off for 35 days emerge <https://www.itv.com/news/2022-04-05/teen-sisters-raped-as-horrors-from-ukrainian-town-cut-off-for-35-days-emerge>, hozzáférés ideje: 2022.05.03.
79. Civilians ‘shot in the streets’ as Russia accused of massacre in Bucha, <https://www.thetimes.co.uk/article/russian-butchery-in-the-new-srebrenica-fuels-war-crimes-plea-vt7r5w8fl>, hozzáférés ideje: 2022.05.03.

80. Why is Mariupol so important to Russian forces?, <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/22/mariupol-important-russian-forces-moscow-port-city>, letöltés ideje: 2022.09.27.
81. Azov Regiment takes centre stage in Ukraine propaganda war, <https://www.france24.com/en/live-news/20220325-azov-regiment-takes-centre-stage-in-ukraine-propaganda-war>, letöltés ideje: 2022.09.27.
82. Mariupol is on the brink of surrender, with 21,000 dead and counting, <https://www.businessinsider.com/mariupol-on-brink-of-surrender-ukraine-russia-2022-4>, letöltés ideje: 2022. 09. 27.
83. Mariupol mayor says siege has killed more than 10K civilians, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-state-of-the-union-address-zelenskyy-biden-kyiv-7cc069b80178629a60f4f2d166348d45>, letöltés ideje: 2022. 09. 27.
84. Ukraine says defenders of Mariupol consolidate, while Russia claims to take prisoners, https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-putin-news-04-13-22/h_c15c49b07b5a5ff5d7878ad8ea045eaa, letöltés ideje: 2022. 09. 27.
85. Over 1,000 Ukraine marines surrender in key port of Mariupol, says Russia, <https://nypost.com/2022/04/13/russia-says-hundreds-of-ukraine-marines-surrender-in-key-port-of-mariupol/>, letöltés ideje: 2022. 09. 27.
86. Azonnali egyoldalú fegyverszünetet hirdettek Mariupolban az oroszok, <https://infostart.hu/kulfold/2022/04/25/azonnali-egyoldal-u-fegyverszuenet-et-hirdettek-mariupolban-az-oroszok>, letöltés ideje: 2022.09.28.
87. Az ukránok a háború szívében hajtottak végre sikeres akciót az elnöki tanácsadó szerint, <https://index.hu/kulfold/2022/04/13/haboru-oroszország-ukrajna-mariupol-tengereszgyalogos-azov-ezred/>, letöltés ideje: 2022.11.05.
88. Mariupol mayor says contact has been lost with Ukrainian forces in Azovstal plant as heavy fighting continues, https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-04-22/h_b5fa6f7040e064a3fa7ffd9e88b3c3f1, letöltés ideje: 2022.09.28.
89. "No success" for Russian troops at Azovstal, Ukrainian Armed Forces say, <https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-04-22/index.html>, letöltés ideje: 2022.09.28.
90. "All women, children and elderly" have been evacuated from Azovstal, Ukrainian government says, <https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-07-22/index.html>, letöltés ideje: 2022.09.28.
91. Hundreds of Ukrainian troops evacuated from Mariupol steelworks after 82-day assault, <https://www.theguardian.com/world/2022/may/16/hundreds-of-ukrainian-troops-evacuated-from-azovstal-steelworks-after-82-day-assault>, letöltés ideje: 2022.11.05.
92. The Ukrainian authorities declare an end to the combat mission in Mariupol after weeks of Russian siege., <https://www.nytimes.com/2022/05/16/world/europe/azovstal-mariupol.html>, letöltés ideje: 2022. szeptember 28.
93. Mariupol has fallen to Russia. Here's what that means for Ukraine, <https://www.npr.org/2022/05/18/1099885151/mariupol-falls-ukraine-russia-what-it-means>, 2022.09.28.

94. Песков прокомментировал выход десяти военных с «Азовстали», <https://iz.ru/1335043/2022-05-16/peskov-prokommentiroval-vykhod-desiati-voennykh-s-azovstali>, letöltés ideje: 2022.09.28.
95. Нацисты с "Азовстали" предложили обменять мирных граждан на продукты, <https://ria.ru/20220505/azovstal-1786912972.html>, letöltés ideje: 2022.10.04.
96. Place of life and death: Mariupol defender shares photographs from Azovstal steelworks, <https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3487960-place-of-life-and-death-mariupol-defender-shares-photographs-from-azovstal-steelworks.html>, letöltés ideje: 2022.10.04.
97. Azovstal Defenders Return Home From Captivity (Photo), https://en.defence-ua.com/news/azovstal_defenders_return_home_from_captivity_photo-4298.html, letöltés ideje: 2022.10.04.
98. ФСБ обвинила Украину в попытке взорвать газопроводы в Турцию, <https://www.moscowtimes.ru/2022/09/22/fsb-obvinila-ukrainu-v-popitke-vzorvat-gazoprovodi-v-turtsiyu-a24573>, letöltés ideje: 2022.10.05.
99. ФСБ сообщила о предотвращении теракта СБУ на российском газопроводе, <https://www.gazeta.ru/army/news/2022/09/22/18622153.shtml>, letöltés ideje: 2022.10.05.
100. Russia Says It Thwarted Attack on Energy Link to Turkey, EU, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-09-22/russia-says-terror-attack-thwarted-on-energy-link-to-turkey-eu?leadSource=uverify%20wall>, letöltés ideje: 2022.10.05.
101. Russia says it thwarted attack on energy link to Türkiye, Europe, <https://www.dailysabah.com/business/energy/russia-says-it-thwarted-attack-on-energy-link-to-turkiye-europe>, letöltés ideje: 2022.10.05.
102. Meet the Ukrainians documenting Russian war crimes, in real-time, <https://www.politico.eu/article/ukraines-sprawling-unprecedented-campaign-to-document-russian-war-crimes/>, letöltés ideje: 2022.10.24.
103. Масовый ракетный удар по Киеву: фото та відео, <https://www.rbc.ua/rus/news/masovaniy-raketniy-udar-kievu-foto-ta-video-1665388592.html>, letöltés ideje: 2022.10.20.
104. Ukraine says Russia wants to provoke mass migration to EU by hitting power plants, <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-says-russia-wants-provoke-mass-migration-eu-by-hitting-power-plants-2022-10-20/>, letöltés ideje: 2022.10.24.
105. Ракетный удар под Киевом нанес тяжелые повреждения энергетическому объекту, <https://ria.ru/20221015/udar-1824242841.html>, letöltési idő: 2022. 10. 20.
106. В Совфеде прокомментировали присуждение Нобелевской премии "Мемориалу"*, <https://ria.ru/20221007/premiya-1822256294.html>, letöltés ideje: 2022.11.03.
107. Russia unleashes biggest attacks in Ukraine in months, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-kyiv-government-and-politics-8f625861590b9e0dd336dabc0880ac8c>, letöltés ideje: 2022.10.22.
108. Crimea bridge partly reopens after huge explosion – Russia, <https://www.bbc.com/news/world-europe-63183404>, letöltés ideje: 2022.10.10.

109. Key bridge linking Crimea to Russia hit by huge explosion, <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/08/crimea-kerch-bridge-explosions-russia-ukraine>, letöltés ideje: 2022.10.10.
110. Ukraine unveils stamps celebrating Kerch bridge explosion - hours after the attack, <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/10/08/ukraine-stamps-celebrate-kerch-bridge-explosion-hours-crimea/>, letöltés ideje: 2022.10.10.
111. Ukrainians are posing with a giant postage stamp depicting the blown up bridge linking Russia and Crimea, <https://www.businessinsider.com/ukrainians-posing-giant-postage-stamp-blown-up-bridge-2022-10>, letöltés ideje: 2022.10.11.
112. Что известно о теракте на Крымском мосту, <https://tass.ru/proisshestviya/15992519>, letöltés ideje: 2022.10.10.
113. У СБУ не коментують причетність до вибухів на Кримському мосту, <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3588771-u-sbu-poki-ne-komentuut-pricetnist-do-vibuhiv-na-krimskomu-mostu.html>, letöltés ideje: 2022.10.11.
114. Укрпошта випустить марку, присвячену Кримському мосту, <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3588793-ukrposta-vipustit-marku-prisvacenu-krimskomu-mostu.html>, letöltés ideje: 2022.10.11.
115. Укрпошта відкрила передзамовлення на набір «Кримський міст на біс!», <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3589092-ukrposta-vidkrila-peredzamovlenna-na-nabir-krimskij-mist-na-bis.html>, letöltés ideje: 2022.10.11.
116. Владимир Путин назвал виновными в теракте на Крымском мосту спецслужбы Украины, <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2022/10/09/944606-putin-nazval-vinovnimi-v-terakte>, letöltés ideje: 2022.10.11.
117. Vitali Klitschko's plea to West: 'Send blankets and generators or we'll freeze to death', <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/10/28/vitali-klitschkos-plea-west-send-blankets-generators-freeze/>, letöltés ideje: 2022.11.05.
118. Sweden issues warning of two gas leaks on Nord Stream 1 pipeline, <https://www.reuters.com/business/energy/sweden-issues-warning-two-gas-leaks-nord-stream-1-pipeline-2022-09-27/>, letöltés ideje: 2022. 10. 19.
119. Утечка газа из МГП Северный поток и Северный поток 2 прекратилась, <https://neftegaz.ru/news/transport-and-storage/752948-utechka-gaza-iz-mgp-severnyy-potok-i-severnyy-potok-2-prekratilas/>, letöltés ideje: 2022. 10. 19.
120. Вину за ЧП на "Северных потоках" хотят возложить на Россию, заявил Песков, <https://ria.ru/20221018/gazoprovod-1824839288.html?in=t>, letöltés ideje: 2022. 10. 19.
121. Путин обвинил США в уничтожении европейской энергоструктуры , <https://ria.ru/20220930/ssha-1820626655.html>, letöltés ideje: 2022. 10. 19.
122. Russia's Purported Sabotage Of The Nord Stream Pipeline Marks A Point Of No Return, <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2022/09/29/russian-sabotage-of-the-nord-stream-pipeline-mark-a-point-of-no-return/?sh=19fe2e145dba>, letöltés ideje: 2022.10.24.

123. Nord Stream 2 pipeline pressure collapses mysteriously overnight, <https://www.theguardian.com/business/2022/sep/26/nord-stream-2-pipeline-pressure-collapses-mysteriously-overnight>, letöltés ideje: 2022.10.24.
124. NATO calls Nord Stream leaks acts of sabotage, <https://www.reuters.com/world/europe/nato-calls-nord-stream-leaks-acts-sabotage-2022-09-28/>, letöltés ideje: 2022.10.24.
125. Nord Stream 1 operator says it found craters at damaged pipeline site, <https://www.reuters.com/business/energy/nord-stream-1-operator-says-it-has-completed-initial-data-gathering-damaged-2022-11-02/>, letöltés ideje: 2022.11.03
126. Ukraine Arrests Cybercrime Group for Selling Data of 30 Million Accounts, <https://thehackernews.com/2022/09/ukraine-arrests-cybercrime-group-for.html>, letöltés ideje: 2022.10.24.
127. BP Statistical Review of World Energy, 2022. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>, 15-16. o. letöltés ideje: 2022.10.27.
128. Leading gas exporting countries in 2021, by export type, <https://www.statista.com/statistics/217856/leading-gas-exporters-worldwide/>, letöltés ideje: 2022.10.27.
129. On the meeting of the Collegium of the Russian Foreign Ministry, https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1813464/?lang=ru, letöltés ideje: 2022.10.27.
130. NATO's response to hybrid threats, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm#:~:text=To%20deter%20hybrid%20threats%2C%20NATO,its%20deterrence%20and%20defence%20posture, letöltés ideje: 2022.11.02.
131. Incident on the Nord Stream Pipeline (updated 02/11/2022), <https://www.nord-stream.com/press-info/press-releases/incident-on-the-nord-stream-pipeline-updated-02112022-529/>, letöltés ideje: 2022.11.10.
132. Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 30 ноября 2016 г.), https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1538901/, letöltés ideje: 2022.10.27.
133. CIA: The World Factbook. Central Asia: Russia, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#people-and-society>, letöltés ideje: 2022.11.08.
134. Natural Gas Reserves by Country, <https://www.worldometers.info/gas/gas-reserves-by-country/>, letöltés ideje: 2022.10.27.
135. Росстат впервые рассчитал долю нефти и газа в российском ВВП Она оказалась гораздо ниже доли нефтегазовых доходов в бюджете и экспорте России, <https://www.rbc.ru/economics/13/07/2021/60ec40d39a7947f74aeb2aae>, letöltés ideje: 2022.11.04
136. Understanding hybrid threats, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA\(2015\)564355_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA(2015)564355_EN.pdf), Brüsszel, 2015. letöltés ideje: 2022.10.27.

137. А Запорізьскаї Атомерѳмѳ hivatalos honlapja:
<https://www.energoatom.com.ua/>
138. Безп'ятчук Жанна: Ситуація близька до Фукусіми, допомоги світу немає".
Інтерв'ю з інженером Запорізької АЕС., ВВС 13 серпня 2022
Letöltve:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-62532425>
139. Путин поручил ФСБ захищати Кримський мост,
<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/10/8/7370941/>, letöltés ideje: 2022.10.11.
140. ФСБ звинуватила голову української розвідки Буданова в «організації
теракту» на Кримському мості,
<https://www.slovoidilo.ua/2022/10/12/novyna/suspilstvo/fsb-zvynuvatyla-holovu-ukrayinskoyi-rozvidky-budanova-orhanizacziyi-teraktu-krymskomu-mosti>,
letöltés ideje: 2022.11.08.

